

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Johanka Martinková

Právo dítěte být slyšeno v mediaci a soudním řízení

Diplomová práce

Olomouc 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Právo dítěte být slyšeno v mediaci a soudním řízení“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má (118 560) znaků včetně mezer.

V Olomouci dne 27. července 2024

Johanka Martinková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce doc. PhDr. Lence Holé, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a konzultace v průběhu psaní této práce.

Obsah

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	5
ÚVOD.....	6
1 MEDIACE A SOUDNÍ ŘÍZENÍ.....	8
1.1 MEDIACE A JEJÍ PRINCIPY	8
1.2 ÚČASTNÍCI MEDIACE	10
1.3 SOUDNÍ ŘÍZENÍ A JEHO PRINCIPY	11
1.4 PROCESNÍ SUBJEKTY SOUDNÍHO ŘÍZENÍ.....	14
1.5 MEDIACE JAKO NÁSTROJ SOUDNÍHO ŘÍZENÍ	16
2 PRÁVNÍ RÁMEC PRÁVA DÍTĚTE BÝT SLYŠENO	18
2.1 MEZINÁRODNÍ PRÁVO	18
2.2 PRÁVO EVROPSKÉ UNIE.....	19
2.3 ČESKÉ PRÁVNÍ PŘEDPISY	20
3 ASPEKTY PŘI POSUZOVÁNÍ PRÁVA DÍTĚTE BÝT SLYŠENO	22
3.1 VHODNOST ZAPOJENÍ DÍTĚTE	22
3.2 VYSPĚLOST DÍTĚTE.....	24
3.3 VĚK DÍTĚTE	24
3.4 NEJLEPŠÍ ZÁJEM DÍTĚTE.....	28
4 NAPLŇOVÁNÍ PRÁVA DÍTĚTE BÝT SLYŠENO.....	30
4.1 ZAPOJENÍ DÍTĚTE	30
4.2 ZPŮSOBY ZAPOJENÍ DÍTĚTE V SOUDNÍM ŘÍZENÍ	34
4.3 ZPŮSOBY ZAPOJENÍ DÍTĚTE V MEDIACI.....	39
DISKUSE.....	46
ZÁVĚR.....	49
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	51
SHRNUTÍ	57
KLÍČOVÁ SLOVA.....	58

Seznam použitých zkratek

BIM	Barn i mekling (= dítě v mediaci)
CIP	Children inclusive practice (= praxe zahrnující děti)
ČR	Česká republika
MCOL	Mediační centrum Olomouc
ÚPD	Úmluva o právech dítěte
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
SŘ	Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
ZOM	Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci), ve znění pozdějších předpisů
ZSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

V diplomové práci se věnuji právu dítěte být slyšeno v mediaci a soudním řízení. Participace dítěte v kontextu článku 12 Úmluvy o právech dítěte je běžnou praxí v soudním řízení, je zakotvena v právních předpisech a bohatě se k ní vyjadřuje judikatura. Oproti tomu o zapojení dítěte do mediace se vedou rozsáhlé diskuse. Vzniká mnoho publikací popisujících pozitiva a způsoby zapojování dítěte do mediace, ovšem v praxi není zapojení dítěte do mediace příliš časté a mnozí mediátoři o něm při výkonu mediace ani neuvažují.¹ Proto by mě zajímalo, jaké jsou rozdíly při zapojení dítěte do mediace a soudního řízení a zda má participace dítěte v mediaci nějaké výhody či nevýhody oproti v soudnímu řízení.

Cílem diplomové práce je provést analýzu a srovnání předností a limitů naplňování práva dítěte být slyšeno prostřednictvím mediace a soudního řízení. Pro naplnění tohoto cíle jsem si stanovila tři výzkumné otázky:

- 1) Od jakého věku je možné dítě zapojit do mediace a soudního řízení?
- 2) Jaké způsoby jsou používány pro participaci dítěte v mediaci a soudním řízení?
- 3) Jaké jsou přednosti a limity zapojení dítěte v mediaci a soudním řízení?

K zodpovězení výzkumných otázek čerpám informace z právních předpisů, mezinárodních dokumentů a judikatury. Dále využívám monografii, komentářovou literaturu, příspěvky ve sbornících, studie, výzkumy a odborné články. Rodinné mediaci a problematice participace dítěte se věnují Lenka Holá a Lenka Westphalová ve svých odborných publikacích.² Zapojování dítěte do mediace se rozsáhle věnuje Robin Brzobohatý, který ve svých příspěvcích zmiňuje například praxi zapojení dítěte v mediaci na Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Často zmiňovaná je v české literatuře také praxe Mediačního centra Olomouc, které jako jednu z podmínek poskytnutí mediace má zapojení dítěte. V zahraničí se problematice zapojení dítěte do mediace věnují Anne Barlow a Jan Ewing v publikaci *Children's Voices, Family Disputes and Child-Inclusive Mediation*³ přinášející kritický sociálně-právní popis praxe CIM.

Za účelem naplnění výzkumných cílů budu při zpracování diplomové práce používat metodu deskripce pro uvedení do problematiky a popis právních dokumentů. Metoda analýzy

¹ BRZOBOHATÝ, Robin. Nejlepší zájem dítěte v mediaci. In ROGALEWICZOVÁ, Romana a Cirbusová, Martina (Ed): *Zájem dítěte v soudní praxi*. Brno: Tribun EU, 2015, s. 21.

² Příkladem je publikace WESTPHALOVÁ, Lenka a HOLÁ, Lenka. Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace. *Právní rozhledy*. 2019, roč. 27, č. 13, s. 470-477 a publikace HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014, s. 106 – 107.

³ BARLOW, Anne, EWING Jan. *Children's Voices, Family Disputes and Child-Inclusive Mediation*. Bristol: Bristol University Press. 2024, 198 s.

bude využívána ve čtvrté kapitole zkoumající naplňování práva dítěte být slyšeno. Důležitou metodou bude také komparace, kterou budu používat ve třetí kapitole při posuzování vhodnosti zapojení dítěte do mediace a soudního řízení a u otázky stanovení věkové hranice. Metodu komparace budu používat také při hledání podobností a rozdílností participace dítěte v rámci mediace a soudního řízení. Kritéria pro srovnání budou věk dítěte a způsoby zapojení dítěte.

Diplomová práce je dělena do čtyř kapitol. První kapitola seznamuje čtenáře s pojmy mediace, rodinná mediace a vymezuje některé principy mediace. Dále vymezuje, kdo jsou účastníci mediace. Z důvodu zaměření diplomové práce na srovnání participačních práv dítěte v mediaci a soudním řízení první kapitola definuje také civilní soudní řízení a některé jeho principy, soud a účastníky řízení. Závěrem kapitola představuje možnost mediace jako nástroje využívaného v rámci soudního řízení.

Druhá kapitola se zaměřuje na zakotvení práva dítěte být slyšeno v právním systému. Představuje základní dokumenty mezinárodního práva, práva Evropské unie i českého právního řádu upravující toto právo.

V rámci třetí kapitoly je popsáno, k jakým aspektům se přihlíží při posuzování možnosti zapojení dítěte. Začátek třetí kapitoly polemizuje nad vhodností zapojení dítěte do mediace a soudního řízení. Další část kapitoly se věnuje vyspělosti dítěte. Následující podkapitola zaměřující se na věk dítěte pojednává o věkové hranici 12 let stanovené v občanském zákoníku a sleduje vyvíjející se rozhodovací praxi Ústavního soudu v otázkách práva dítěte být slyšeno v soudním řízení. Dále se zaměřuje na věkovou hranici zapojení dítěte do mediace dle praxe vybraných zemích. Poslední podkapitola vymezuje nejlepší zájmem dítěte.

Čtvrtá kapitola spolu s diskusí je stěžejní pro celou diplomovou práci. První podkapitola se věnuje informování dítěte, prostředí a pomůckám, které mají být využívány při zapojení dítěte. Upozorňuje také na různé formy manipulace, nad kterými je třeba se zamýšlet při hodnocení názoru dítěte. Druhá a třetí podkapitola popisuje konkrétní způsoby zapojení dítěte v soudním řízení a mediaci. Diskuse se zabývá zhodnocením odlišností a podobností zapojení dítěte do soudního řízení a mediace na základě poznatků z předchozích kapitol, dále srovnáním předností a limitů zapojení dítěte do mediace a soudního řízení.

Diplomová práce by mohla přinést zajímavé srovnání participace dítěte v soudním řízení a mediaci a také poukázat na jednotlivé výhody a nevýhody takového zapojování. Dále by mohla blíže určit, od jakého věku je dítě vhodné zapojovat a zda je věk pro zapojení stejný v mediaci i soudním řízení.

1 Mediace a soudní řízení

Pro srovnávání zapojení dítěte do mediace a soudního řízení je potřeba nejdříve charakterizovat samotnou mediaci a soudní řízení pomocí definování těchto pojmů a jejich principů. Také je nutné se zamyslet nad tím, zda může dítě být účastníkem, i přestože je slabší stanou a má odlišné postavení a práva i povinnosti od dospělých jedinců.

1.1 Mediace a její principy

V literatuře nenajdeme jednotnou definici mediace. Můžeme ji definovat jako „*postup založený na dobrovolné účasti stran, ve kterém prostředník (nebo více prostředníků) bez rozhodovacích pravomocí systematicky usnadňuje komunikaci mezi stranami s cílem umožnit stranám, aby samy převzaly odpovědnost za vyřešení jejich sporu.*“^{4,5} Šišková definuje mediaci jako „*řešení konfliktu za pomoci prostředníka zvaného mediátor.*“⁶ V českém právním řádu je mediace definována v § 2 písm. a) ZoM jako „*postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody.*“

Navzdory rozdílnosti definic můžeme pozorovat společné znaky, kterými jsou prostředník, zvaný mediátor, a dále konfliktní situace. V některých definicích jsou přímo zmíněné některé z principů mediace, jiné zdůrazňují pomoc v komunikaci. Sama bych mediaci definovala jako neformální způsob řešení konfliktu za pomoci mediátora, který je neutrální a nezávislý. Mediátor⁷ pomáhá stranám v komunikaci a uzavření dohody k oboustranné spokojenosti.

Rodinná mediace je definovaná v § 2 písm. b) ZoM jako mediace zaměřená na řešení konfliktů, které vyplývají z rodinných vztahů. Rodinná mediace je zpravidla krátkodobá a intenzivní pomoc. Zaměřuje se na budoucnost, především na zlepšení vztahů, uspořádání poměrů a schopnost řešit nově vzniklé problémy nekonfliktním způsobem. Rodinnou mediaci je nutno odlišit od rodinné terapie a rodinného poradenství.⁸ S ohledem na rozsah mé diplomové

⁴ „*Mediation is a procedure based on the voluntary participation of the parties, in which an intermediary (or multiple intermediaries) with no adjudicatory powers systematically facilitate communication between the parties with the aim of enabling the parties to themselves take responsibility for resolving their dispute.*“ (vlastní překlad)

⁵ HOPT, Klaus J, STEFFEK, Felix. *Mediation: Principles and Regulation in Comparative Perspective*. Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 11.

⁶ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. Praha: Portál, 2012, s. 17.

⁷ Diplomová práce pracuje s pojmem „mediátor“ ve významu „zapsaný mediátor“ dle ZOM.

⁸ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologické aspekty rodinné mediace*. In HOLÁ, Lenka a kol.: *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 88.

práce se tomuto rozlišení více nevěnuji. Rodinná mediace je náročná kvůli soukromé a důvěrné povaze vztahů. Proto by měl mediátor ke stranám přistupovat dostatečně citlivě a taktně.⁹ Mediátor musí v rodinné mediaci zohledňovat zejména zájem nezletilého dítěte, kterého se konflikt bezprostředně týká.¹⁰ Oblast rodinných konfliktů je poměrně široká. Příkladem jsou konflikty týkající se rozpadu rodiny, rodinných financí, majetkových sporů v rodině, emancipace nezletilého dítěte, konflikt mezi dospělým a dospívajícím dítětem. Specifickou oblastí rodinné mediace je rozvodová mediace. Rozvodová mediace řeší rodinné konflikty v rámci rozvodového řízení manželů. Může proběhnout před rozvodem, v jeho průběhu, nebo po skončení rozvodu.¹¹ Diplomová práce se zaměřuje především na rodinnou mediaci, neboť pojednává o zapojení dítěte, které je specifickým účastníkem rodinné mediace.

Mediace stojí na několika principech, které jí pomáhají definovat a pochopit její podstatu. Těmi jsou nestrannost a neutralita mediátora, dobrovolnost, důvěrnost a mlčenlivost, svoboda rozhodování, převzetí odpovědnosti, orientace na budoucnost a změna soupeření na spolupráci.¹² Přestože všechny z těchto zásad tvoří podstatné prvky mediace, dále se budu věnovat jen vybraným z nich, které považuji pro svoji diplomovou práci za klíčové.

Jedním ze základních principů je **dobrovolnost**. Účast na mediaci je ponechána na vůli stran. Strany mají možnost se svobodně rozhodnout, zda se mediace zúčastní a zda v ní budou pokračovat.¹³ Soud může ze zákona účastníkům řízení za určitých podmínek nařídít první setkání se zapsaným mediátorem.^{14, 15} Jedná se ovšem o první setkání s mediátorem, nikoli o samotnou mediaci, jak je chybně uvedeno v zákoně o zvláštních řízeních soudních.¹⁶ Tu soud nařídít nemůže nikdy. Princip dobrovolnosti tak není narušen, neboť se vztahuje na samotnou mediaci, nikoli na první setkání s mediátorem. Zapsaný mediátor musí před zahájením mediace dle § 3 odst. 4 ZoM účastníky na dobrovolnost mediace upozornit a poučit o možnosti kdykoli mediaci ukončit.

Důvěrnost je důležitým prvkem pro úspěšnou mediaci. Umožňuje stranám vést otevřenou diskusi a mluvit o citlivých tématech. Důkladný zisk informací odkrývá stranám nová řešení, která by dříve nebyla možné navrhnout.¹⁷ Evropský kodex chování pro mediátory

⁹ Tamtéž.

¹⁰ § 8 odst. 1 písm. b) ZoM.

¹¹ HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České...*, s. 108.

¹² HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 55–60.

¹³ POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se, aneb, Průvodce mediačním procesem*. Praha: Alfom, 2013. s. 56.

¹⁴ § 100 odst. 2 OSŘ.

¹⁵ § 474 odst. 1 ZŘS.

¹⁶ Výkladové stanovisko Ministerstva spravedlnosti ze dne 21. května 2019 k aplikaci ust. § 474 odst. 1 z.ř.s.

¹⁷ HOPT, Klaus J, STEFFEK, Felix. *Mediation: Principles and Regulation...*, s. 49.

stanovuje, že mediátor musí zachovávat důvěrnost všech informací spojených s mediací. Důvěrnost se vztahuje i na skutečnost, že mediace byla, nebo je prováděna. Informace poskytnuté jednou stranou může mediátor zveřejnit dalším stranám pouze se svolením strany, která informaci poskytla, ledaže by k tomu byl povinen ze zákona.^{18, 19} Tuto povinnost má mediátor i ve vztahu k dítěti. Pokud je dítě na mediaci účastno, veškerá jeho sdělení jsou důvěrná a pouze se svolením dítěte je mediátor může poskytnout komukoli jinému. Samozřejmě i z tohoto principu existují ve vztahu k dítěti výjimky, a to především když se jedná o zachování jeho bezpečnosti.²⁰

Nestrannost je klíčovým rysem mediace. Povinnost nestrannosti je zakotvena i v zákoně, konkrétně v § 8 odst. 1 písm. a) ZoM. Nestranný mediátor nezvýhodňuje žádnou ze stran v jednání, slovech ani náznacích. Je nezaujatý, poskytuje stejný prostor všem stranám a věnuje jim stejně pozornosti.²¹ Nestrannost mediátora ovšem nesmí zastínit nejlepší zájem dítěte. Pokud je v mediaci řešen konflikt bezprostředně se týkající nezletilého dítěte, mediátor musí na základě § 8 odst. 1 písm. b) ZoM vždy zohlednit zejména nejlepší zájem dítěte.

1.2 Účastníci mediace

Účastníky mediace jsou osoby, které jsou osobně přítomné na mediačním jednání. Jsou jimi mediátor a strany. Účastníky mohou být také zástupci klientů (nejčastěji právní zástupci), konzultanti, jiní odborníci či instituce a osoby konfliktem nepřímo dotčené (příbuzní, spolužáci, přátelé, partneři).²²

Mediátor je neutrální a nezávislý, je „*odborníkem na efektivní vyjednávání*“.²³ Usnadňuje stranám komunikaci, rozhodování a celý proces vyjednávání. Měl by být ideálním prostředníkem, který umí pozorně naslouchat, má skutečný zájem o lidi a je trpělivý.²⁴ Mediátor má několik odlišných úloh v průběhu mediace. Stanovuje pravidla mediace, zjišťuje potřebné informace o případu, doptává se, naslouchá stranám a snaží se pochopit každou z nich, pomáhá stranám formulovat myšlenky, pocity, přání, zájmy, potřeby a pomáhá jim nalézt řešení,

¹⁸ European code of conduct for mediators Evropské komise ze dne 2 července 2004.

¹⁹ Evropský kodex je nezávazný a nevynutitelný. Je na dobrovolnosti mediátorů, zda se jím zaváží.

²⁰ BRZOBOHATÝ, Robin, CÍRBUŠOVÁ, Martina. *Participace dítěte pohledem dětí, rodičů a profesionálů*. In ŠVEHLÁKOVÁ, Bronislava (Ed.): *Mediátor ako súčasť interdisciplinárnej spolupráce pri riešení rodinných sporov II*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n. o. v spolupráci so Slovenským inštitútom pre mediáciu a Asociáciou rodinných mediátorov Slovenska, 2012, s 124.

²¹ BRZOBOHATÝ, Robin a kol. *Rukověť mediátora, aneb, Co je dobré vědět nejen ke zkouškám mediátora*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 17.

²² HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České...*, s. 146.

²³ Tamtéž, s. 106.

²⁴ ROBERTS, Marian. *Mediation in family disputes: principles of practice*. 3. vydání. Aldershot: Ashgate, 2008, s. 139 – 143.

s kterým budou spokojeni.²⁵ Je odpovědný za proces jednání a postupů, nikoli za výsledek. Za věcný výsledek mediace nesou odpovědnost strany, neboť samy rozhodují o možných řešeních a finální dohodě. Proto by mediátor neměl navrhopvat řešení, ani je hodnotit. Cílem mediátora je, aby strany byly spokojené s procesem i výsledným řešením.²⁶

Stranami jsou jednotlivci, kteří mezi sebou řeší konflikt. V rodinné mediaci jsou stranami všichni členové rodiny, kterých se konflikt týká.²⁷ Místo pojmu strany bychom mohli také používat klienti, partneři, strany sporu nebo strany konfliktu. Já si vybrala označení strany po vzoru častého zahraničního označení „*party, parties*“.²⁸

Dítě je specifickým účastníkem rodinné mediace.²⁹ Za dítě se považuje každá lidská bytost, která je mladší osmnácti let, pokud nedosáhla zletilosti dříve dle právního řádu, který se na ni vztahuje.^{30,31} Existují dvě možnosti zapojení dítěte do rodinné mediace. První možností je situace, kdy je dítě přímo stranou sporu. Jeho názory by měly být brány rovnocenně, protože jakožto strana mediace navrhuje možná řešení, hodnotí je a spolurozhoduje o výsledné dohodě. Těmito případy je například emancipace, konflikt o správu majetku nebo dědictví. V druhém případě dítě není přímo stranou sporu, ale výsledná dohoda se jej bezprostředně týká.³² Příkladem může být rozvod rodičů. Stranou jsou rodiče, ale dítě bude přímo ovlivněno výsledkem mediace. Ve své diplomové práci se budu dále věnovat druhému způsobu zapojení dítěte do mediace, kdy je dítě bezprostředně ovlivněno dohodou, ale není přímo stranou.

1.3 Soudní řízení a jeho principy

Ve své diplomové práci se zabývám civilním soudním řízením. Soud v rámci civilního soudního řízení projednává a rozhoduje spory a jiné právní věci vyplývající z poměrů soukromého práva. Lze jej popsat jako postup subjektů, především soudu a účastníků, při poskytování spravedlivé ochrany soukromých práv.³³ Při definování civilního soudního řízení hovoříme o 3 pojmových prvcích, kterými jsou procesní vztahy, procesní subjekty a procesní úkony. Procesní vztahy vznikají mezi soudem a každou ze stran a mezi stranami

²⁵ HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii...*, s. 106–107.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Tamtéž, s. 146.

²⁸ Příkladem je publikace: HOPT, Klaus J, STEFFEK, Felix. *Mediation: Principles and Regulation...*, s. 11.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Čl. 1 sdělení federálního ministerstva zahraničí věci č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů.

³¹ Po vzoru ÚPD používám v mojí diplomové práci pojem dítě. V části diplomové práce používám pojem nezletilý dle OSŘ. Pro zachování jednotnosti pojmu používám pojem dítě či nezletilý i tehdy, pokud je v jiném právním předpise či judikatuře používám jiný pojem stejného významu, například nezletilé dítě.

³² HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České...*, s. 157.

³³ § 1 OSŘ, § 7 OSŘ.

navzájem. Jejich obsahem jsou procesní práva a povinnosti. Základními procesními subjekty jsou soud a účastníci řízení, kteří svými procesními úkony ovlivňují jeho průběh.³⁴ Jedním z druhů civilního soudního řízení je nalézací řízení, ve kterém soud rozhoduje, na čí straně je právo³⁵ a co je po právu. Soud se snaží zjistit skutkový stav pomocí dokazování, následně aplikovat na skutkový stav právní normu hmotného práva a závazně rozhodnout o právech a povinnostech účastníků.

Nalézací řízení můžeme dělit na sporné a nesporné řízení. Sporné řízení se zahajuje pouze na návrh a jeho cílem je vyřešit spor mezi stranami. Oproti tomu cílem nesporného řízení je úprava poměrů účastníků do budoucna. Soud se snaží uspořádat právní poměry účastníků tak, aby odpovídaly konkrétní právní úpravě.³⁶ Nesporné řízení může zahájit zpravidla i bez návrhu, protože na vedení řízení je častokrát veřejný zájem. Stát má zájem na vstupování do některých právních vztahů účastníků v nesporném řízení a upravování jejich práv a povinností. Může tak poskytnout ochranu subjektům, které ji potřebují, příkladem je zvláštní ochrana dětí.³⁷ Nesporné řízení proto nemusí být zahájeno zcela dobrovolně, jak je tomu u mediace, ale může být vedeno i navzdory přání účastníků. Rozdíl mezi sporným a nesporným řízením lze převážně vidět v částečně odlišných zásadách a jiném smyslu řízení. Právě proto, že nesporné řízení se věnuje ochraně nezletilého, se budu v dalších částech diplomové práce věnovat zejména tomuto typu řízení.

Pro lepší vymezení civilního soudního řízení je vhodné definovat jeho **zásady**. Ty můžeme rozdělit na dvě kategorie, a to zásady upravující obecně soudnictví v České republice a odvětvové zásady zaměřené na specifika civilního procesu.³⁸ Nejdříve se budu věnovat zásadám týkajících se soudnictví, díky nimž je naplňováno právo na spravedlivý proces. Tyto zásady mají základ především v Listině základních práv a svobod v článcích 36 až 40 a v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod v článku 6. Jedná se o zásadu nezávislosti a nestrannosti soudu, zásadu rovnosti, zásadu veřejnosti, přímosti a ústnosti, právo být slyšen a zásadu kontradiktornosti, zákaz odmítnutí spravedlnosti, neboli zákaz *denogatio iustitiae*, zásadu zákonného soudce, zásadu předvídatelnosti soudního rozhodování, zásadu rychlosti a hospodárnosti.³⁹ Z důvodu limitovaného rozsahu diplomové práce jsem vybrala

³⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces: obecná část a sporné řízení*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 9-10.

³⁵ HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. I.-III. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 8.

³⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces: obecná část...*, s. 4-5.

³⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 5.

³⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces: obecná část...*, s. 17.

³⁹ Tamtéž, s. 18.

zásady, které považuji za zásadní a jelikož se v části své diplomové práce věnuji mediaci, pokusím se zaměřit také na podobnosti či naopak rozdílnosti některých zásad soudního řízení se zásadami mediace.

Nestrannost soudů a soudců je jednou z nejdůležitějších zásad v demokratické společnosti. Je zakotvena v ústavním pořádku ČR⁴⁰, ale také v zákoně, konkrétně v ustanovení § 79 zákona o soudech a soudcích. Nestrannost je otázkou vnitřního nastavení soudce.⁴¹ Stejně jako mediátor je i soudce třetím nestranným a nezúčastněným subjektem, neměl by zvýhodňovat, nebo naopak znevýhodňovat žádného z účastníků a nikomu stranit. Soudce může být vyloučen pro podjatost. Ta nemusí být prokázána, stačí pouhý důvod pro pochyby o nepodjatosti soudce dle ustanovení § 14 OSŘ.

S nezávislostí a nestranností soudu a soudců souvisí další stěžejní princip, kterým je **rovnost účastníků**. Každý z účastníků by měl mít stejné procesní podmínky a procesní postavení bez ohledu na jejich pohlaví, věk, náboženství, rasu a podobně. Každý účastník musí mít stejnou možnost uplatnit svá procesní práva.

Soudní řízení je veřejné. Každý se může soudního jednání zúčastnit. Výjimkou je vyloučení veřejnosti nebo jednotlivých fyzických osob v souladu s ustanovením § 116 OSŘ. **Zásada veřejnosti** se nevztahuje na celé soudní řízení, ale pouze na soudní jednání, také vyhlášení rozsudku musí být vždy veřejné. To slouží ke kontrole činnosti soudů a chrání před libovůlí justice.⁴² Oproti tomu mediace je neveřejná a účastní se jí často jen strany a mediátor, což napomáhá vytvoření důvěrného prostředí.

Odvětvovými principy civilního procesu jsou zásada dispoziční a zásada oficiality, zásada vyšetřovací a projednací, princip volného hodnocení důkazů a legální teorie důkazní, princip materiální pravdy a formální pravdy, zásada arbitrárního pořádku a legálního pořádku.⁴³ I zde z důvodu obsáhlosti principů vyberu a podrobně popíšu jen několik zásadních principů, které se vztahují k tématu diplomové práce.

Zásada oficiality znamená, že procesní iniciativa náleží soudu. Ten zahajuje řízení i bez návrhu, vymezuje předmět řízení, účastníky a postupuje v řízení ex officio, tedy z úřední povinnosti. Zásada je charakteristická pro nesporná řízení.⁴⁴ Zde můžeme nalézt odlišnost

⁴⁰ článek 82 Ústavy ČR; článek 36 Listiny základních práv a svobod; článku 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

⁴¹ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 51-52.

⁴² WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Část první: Řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Linde Praha, 2018, s. 72.

⁴³ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces: obecná část...*, s. 31-41.

⁴⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces: obecná část...*, s. 36.

s mediací, neboť ta nelze zahájit jinak, než z vůle a na návrh stran jako projev principu dobrovolnosti. **Dispoziční zásada** je typická pro sporná řízení, ale může se objevit i v řízeních nesporných, neboť veškerá řízení, která lze zahájit z iniciativy soudu, lze zahájit i na návrh. Dispoziční zásada umožňuje účastníkům svými procesními úkony rozhodovat o zahájení řízení, jeho předmětu, účastnících a ovlivňovat průběh řízení.

Zásada vyšetřovací ukládá soudu odpovědnost za dostatečné zjištění skutkového stavu. Účastníci mají povinnost tvrdit rozhodné skutečnosti a předkládat důkazy, ale nenesou břemeno důkazní a břemeno tvrzení, tedy nenesou procesní odpovědnost za zjištění skutkového stavu. Pokud by účastníci netvrdili rozhodné skutečnosti ani nepředložili potřebné důkazy, neznamená to nutně jejich neúspěch ve věci. Soud sám může provést důkazy, které účastníci nenavrhli a jsou nutné k objasnění skutkového stavu. Tato zásada je spojena s nesporným řízením. Ve sporném řízení nalezneme **zásadu projednací**, která ukládá účastníkům nést břemeno tvrzení a břemeno důkazní. Účastníci mají povinnost tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhnout důkazy k prokázání těchto skutečností.⁴⁵ Oproti tomu mediátor získává potřebné informace pomocí otázek kladených stranám, ale sám žádné důkazy nevyhledává. Strany nemusí svá tvrzení dokazovat.

Princip volného hodnocení důkazů řeší, jaká váha či hodnota má být přisouzena jednotlivým důkazním prostředkům. Dle principu volného hodnocení důkazů soudce sám dle svého vnitřního přesvědčení posuzuje, zda daný důkazní prostředek prokázal určitou skutečnost. Důkazy hodnotí jednotlivě, i ve vzájemné souvislosti. Soudce musí hodnocení důkazů odůvodnit v rozhodnutí, to zamezuje libovůli rozhodování. Civilní proces je ovládán zásadou volného hodnocení důkazů, výjimkou je hodnocení veřejných listin dle ustanovení § 134 OSŘ.⁴⁶ Tato zásada se uplatní také při hodnocení názoru dítěte.

1.4 Procesní subjekty soudního řízení

Procesní subjekty ovlivňují svými úkony průběh řízení. Dělíme je na základní a zvláštní procesní subjekty. Základními procesními subjekty jsou účastníci a soud.

Soud je nestranný, nezávislý a nezúčastněný subjekt, autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech účastníků a je vůči účastníkům v nadřazeném postavení.⁴⁷ V soudním řízení rozhoduje samosoudce, nebo senát.⁴⁸ **Účastníkem** ve sporném řízení je žalobce a žalovaný

⁴⁵ Tamtéž, s. 33-36.

⁴⁶ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní...*, 59-60 s.

⁴⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces: obecná část...*, s. 44-45.

⁴⁸ §3 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

dle § 90 OSŘ. Žalobcem je ten, kdo podává žalobu a žalovaným ten, kdo je označený v žalobě jako žalovaný. V nesporných řízeních jsou účastníky dle § 6 odst. 1 ZŘS navrhovatel, pokud bylo řízení zahájeno na návrh, a ten, o jehož právech a povinnostech má být v řízení jednáno. To se týká řízení, které je možné zahájit i bez návrhu. Je povinností soudu zajistit, aby účastníky byli všichni, o jejichž právech a povinnostech má být jednáno, a aby nikdo nebyl opomenut. Dle ustanovení § 6 odst. 2 ZŘS je účastníkem také ten, koho zákon za účastníka označí. Povinností soudu v těchto případech není rozhodnout o tom, kdo je účastníkem řízení. Ale soud s již zákonem určenými účastníky musí jednat.⁴⁹ Účastníkem řízení mohou být i nezletilí, pokud je jednáno o jejich právech a povinnostech, nebo pokud tak zákon výslovně stanoví. Příkladem mohou být řízení o určení a popření otcovství dle ustanovení § 420 ZŘS, nebo řízení ve věcech osvojení nezletilého dle § 431 ZŘS.

Účastník řízení musí mít procesněprávní subjektivitu a procesní způsobilost. Procesněprávní subjektivita je způsobilost být účastníkem řízení a procesní způsobilost je způsobilost jednat samostatně před soudem. Pokud někdo nemá procesní způsobilost, může být účastníkem řízení, ale se soudem jedná prostřednictvím zástupce.⁵⁰ Zastoupení může být na základě zákona, plné moci a na základě rozhodnutí.⁵¹ Na základě zákona jsou osoby, které nemohou jednat před soudem samostatně, zastoupeny zákonným zástupcem, nebo opatrovníkem dle § 22 OSŘ. Z důvodu zvláštní ochrany nezletilého je nezletilému, který nemá plnou svéprávnost, ve věcech péče soudu o nezletilé jmenován soudem opatrovník, kterým je zpravidla OSPOD. Nezletilý v těchto případech není zastoupen zákonným zástupcem, protože by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi ním a nezletilým. Jmenovaný opatrovník by měl být nestranný a nezávislý a měl by proto zajistit dostatečnou ochranu zájmů nezletilého.⁵²

Podrobněji se procesněprávní subjektivitě, procesní způsobilosti a problematice zastoupení věnuje Renáta Šínová ve své publikaci *Civilní proces: obecná část a sporné řízení*⁵³ a Alena Winterová v publikaci *Civilní právo procesní. Část první: Řízení nalézací*.⁵⁴

⁴⁹ JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha II., Zvláštní řízení soudní* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2023, aktualizováno k 1. lednu 2023 [cit. 15. března 2024]. Dostupné z: [databáze.noveaspi.cz](https://databaze.noveaspi.cz).

⁵⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces: obecná část...*, s. 68-70.

⁵¹ Tamtéž, 75.

⁵² JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha III, Zvláštní řízení soudní* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2016, aktualizováno k 1. lednu 2023 [cit. 15. března 2024]. Dostupné z: [databáze.noveaspi.cz](https://databaze.noveaspi.cz).

⁵³ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces: obecná část a sporné řízení*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, 502 s.

⁵⁴ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo...*, 648 s.

1.5 Mediace jako nástroj soudního řízení

Snahou zákonodárce je umožnit všem osobám rychlé a kultivované vyřešení konfliktu mimosoudní cestou. To může napomoci snížení finančních nákladů, zlepšení komunikace mezi stranami a odlehčení práce soudům.⁵⁵ Proto mají soudy dle § 99 odst. 2 OSŘ a § 114a odst. 2 písm. b) povinnost informovat o možnosti využití mediace podle zákona o mediaci nebo sociálního poradenství podle zákona o sociálních službách. Tato povinnost je podmíněna vhodností povahy věci. Soud má možnost účastníkům soudního řízení přímo nařídit první setkání se zapsaným mediátorem podle § 100 odst. 2 OSŘ, případně dle § 114c odst. 3 písm. d) v rámci přípravného řízení.⁵⁶ I zde soud musí zhodnotit, zda je to účelné a vhodné. Soud by měl přihlídnout k motivaci a cílům účastníků, k jejich vzájemným vztahům a předmětu sporu.⁵⁷

Účastníci řízení mají možnost vybrat si zapsaného mediátora dle svého uvážení. Pokud se nedohodnou, stanoví jim mediátora přímo soud ze seznamu vedeného Ministerstvem spravedlnosti.⁵⁸ Pokud se některý z účastníků řízení odmítne bez vážného důvodu zúčastnit nařízeného prvního setkání s mediátorem, nemusí soud tomuto účastníku přiznat náhradu nákladů řízení, případně část nákladů, v souladu s § 150 OSŘ. Toto ustanovení slouží jako jistá motivace pro účastníky, aby se nařízeného prvního setkání s mediátorem zúčastnili.

V důsledku nařízení prvního setkání s mediátorem dochází k přerušení řízení nejdéle na dobu 3 měsíců na základě § 100 odst. 2 OSŘ. Po uplynutí stanovené doby soudem se v řízení může dále pokračovat. Povinností mediátora není, aby soudu sděloval informace o uskutečnění prvního setkání s mediátorem, o jeho průběhu a výsledku. Mediátor musí zachovávat mlčenlivost dle § 9 ZOM a proto tyto informace bez souhlasu všech stran ani poskytnout nemůže. Vydává ale účastníkům dle § 8 ZoM potvrzení o uskutečněném prvním setkání s mediátorem. Je tedy na účastnících, aby soudu tyto informace sdělili. Pokud je výsledkem mediačních jednání vytvoření mediační dohody, účastníci ji mohou předložit soudu ke schválení. Soud ji následně přezkoumává obdobně, jako při posuzování soudního smíru dle § 99 OSŘ.⁵⁹ Na mediaci tak můžeme pohlížet jako na nástroj využívaný v rámci soudního

⁵⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 202/2011 Sb., obecná část, dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁵⁶ Soud má možnost nařídit první setkání s mediátorem také rodičům v řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé na základě § 474 odst. 1 ZŘS v zájmu ochrany dítěte.

⁵⁷ HÁJKOVÁ, Šárka. Mediace v kontextu občanského soudního řízení. *Bulletin advokacie*, 2013, roč. 20, č. 6, s. 26.

⁵⁸ JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha II...*

⁵⁹ TOMŠOVÁ, Ema. *Mediace z pohledu civilního soudce*. In: HOLÁ, Lenka, MALACKA, Michal. *Mediace a reflexe jejich aktuálních trendů*. Praha: Leges, 2014, s. 319.

řízení. To ovšem není jediná možnost, jak lze mediaci používat, neboť mediace má široké využití i mimo soudní řízení.

2 Právní rámec práva dítěte být slyšeno

Po vymezení pojmů v první kapitole považuji za nutné věnovat se právu dítěte být slyšeno, které je upraveno v mnoha předpisech závazných pro ČR. Právní předpisy vymezují podstatu tohoto práva, určují hranice a způsoby jeho naplňování, stanovují práva a povinnosti dítěti i ostatním jedincům. Proto je nutné zkoumat obsah jednotlivých předpisů. Z důvodu velkého počtu prvních předpisů se budu věnovat jen těm základním, které upravují toto právo.

2.1 Mezinárodní právo

Dítě je zpravidla slabším subjektem a nachází se v nerovném postavení vůči dospělým. Nerovnost lze demonstrovat na faktické závislosti na rodičích,⁶⁰ kdy zejména v mladším věku je dítě zcela odkázáno na péči dospělých. Proto je třeba upravit práva dítěte a posílit jeho postavení. Nutnost právní ochrany dítěte vzrostla po první světové válce v důsledku velkého nárůstu sirotků.⁶¹ Snaha pomoci dětem vyústila roku 1924 v přijetí Ženevské deklarace upravující povinnost ostatních chránit děti a pečovat o ně. Dalším významným dokumentem je Deklarace práv dítěte z roku 1959. Obě deklarace vyjadřují především myšlenku sociální pomoci dětem a pohlíží na dítě jako na pasivní subjekt péče a ochrany.⁶² Participační práva dítěte byla upravena až v **Úmluvě o právech dítěte**.⁶³ ÚPD obsahuje práva dětí, která je možno rozdělit do tří kategorií známých jako tři P, a to ochrana, zaopatření a participace.⁶⁴ Participace dítěte uznává rozvíjející se schopnost dítěte rozhodovat.⁶⁵ Dítě se stává aktivním subjektem s možností ovlivnit výsledek rozhodování.

Jedním ze základních participačních práv dítěte je právo dítěte být slyšeno zakotvené v článku 12 ÚPD. Tento článek zavazuje smluvní státy ÚPD, aby umožnily dítěti svobodně vyjádřit vlastní názory o všech záležitostech, které se ho týkají. Dítě má mít možnost být vyslyšeno v každém soudním a správním řízení, které se ho týká. Vyslyšeno může být přímo, prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu. Vyjádřeným názorům má být věnována

⁶⁰ RADVANOVÁ, Senta a kol. Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 37.

⁶¹ JÍLEK, Dalibor a kol. *Studie o právech dítěte: Implementace zkušeností dobré praxe ve vzdělávání v oblasti práv dětí ve Švýcarsku do podmínek ochrany práv dětí v České republice* [online]. Brno: Česko-britská, 2011. s. 25. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/ped/podzim2014/SP4MP_SPE3/um/Studie_o_pravech_dite_-_Cesko-britska_o.p.s.pdf.

⁶² Tamtéž, s. 18.

⁶³ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁴ Dle anglické zkratky *the „three Ps“: protection, provision, participation*.

⁶⁵ FLOWERS, Nancy. *Compassio. Manual on Human Rights Education for Children* [online]. 2. vydání. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2009, s. 21. Dostupné z: <http://www.eycb.coe.int/compassio/pdf/Compassio%20EN.pdf>.

dostatečná pozornost s ohledem na věk a vyspělost dítěte. Právo dítěte být slyšeno se vztahuje na každé dítě, které je schopné své názory utvářet.⁶⁶

Evropská úmluva o výkonu práv dětí⁶⁷ upravuje procesní právo dítěte na informace a na vyjádření názoru v článku 3. Tento článek se uplatní v soudním řízení, které se týká dítěte a zaručuje mu právo „*dostávat příslušné informace, být konzultováno a moci vyjádřit svůj názor, být informováno o možných důsledcích vyhovění jeho názoru a o možných důsledcích jakéhokoliv rozhodnutí.*“ Uplatnění tohoto práva je podmíněno schopností dítěte dostatečně chápat situaci. Pojem příslušné informace definuje článek 2 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí jako informace vhodné vzhledem k věku a chápání dítěte. Tyto informace nesmí dítěti způsobit újmu jeho blaha. Cílem poskytování informací je umožnění plného výkonu práv dítěte, neboť dítě, které nemá dostatek informací, nemůže komplexně pochopit svoji situaci a vytvořit si na ni názor. Soud je dle článku 6 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí povinen zabezpečit, aby dítě získalo všechny potřebné informace, vyslechnout dítě, pokud je to vhodné, a umožnit mu, aby vyjádřilo svůj názor. Soud má povinnost vzít názor dítěte dostatečně v úvahu. Právo dítěte být slyšeno je upraveno také v dalších mezinárodních dokumentech, například v článku 6 Úmluvy o styku s dětmi.⁶⁸

Ve všech výše uvedených mezinárodních aktech je zdůrazněno, že názoru dítěte by měla být přiložena dostatečná váha při rozhodování. To ale nelze vykládat tak, že by mělo být rozhodnuto přesně dle názoru dítěte. Názor dítěte by měl být dostatečně zvážen, ale rozhodnuto musí být vždy v nejlepším zájmu dítěte. A to i v situacích, kdy je nejlepší zájem dítěte v rozporu s názorem či přáním dítěte. O nejlepším zájmu dítěte bude podrobně pojednáno v podkapitole 3.4. Je nutné také podotknout, že se jedná o práva dítěte, nikoli o jeho povinnost. Dítěti má být poskytnuta možnost vyjádřit svůj názor, ale nesmí k tomu být nuceno.

2.2 Právo Evropské unie

Právo dítěte být slyšeno je v rámci Evropské unie zakotvené v **Listině základních práv Evropské unie**. V článku 24 je stanoveno, že dítě může vyjadřovat svobodně své názory. V záležitostech týkajících se dítěte musí být přihlíženo k jeho názorům s ohledem na jeho věk a vyspělost. Tento článek je založen na ÚPD.⁶⁹ Dalším právním aktem Evropské unie

⁶⁶ Dle českého překladu ÚPD musí být dítě schopno formulovat své vlastní názory. Jedná se o nepřesný překlad, neboť původní text ÚPD v anglickém jazyce mluví o schopnosti dítěte vytvořit si vlastní názory, nikoli o schopnosti názory formulovat.

⁶⁷ Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb.m.s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.

⁶⁸ Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb.m.s., o sjednání Úmluvy o styku s dětmi.

⁶⁹ Vysvětlení k Listině základních práv 2007/C 303/02, Úř. věst. C 303, 14. prosince 2007, s. 25.

upravujícím participační práva dítěte je **nařízení Rady (EU) 2019/1111**.⁷⁰ Nařízení na několika místech upravuje právo dítěte vyjádřit svůj názor, konkrétně v článku 21 v řízení ve věcech rodičovské odpovědnosti a v článku 26 v řízení o navrácení při mezinárodním únosu dítěte. Soudy členských států mají dítěti poskytnout v souladu s vnitrostátními předpisy a postupy skutečnou a účinnou příležitost vyjádřit svůj názor.⁷¹ Soud musí názoru dítěte přiložit náležitou váhu s ohledem na věk a vyspělost dítěte. Neposkytnutí příležitosti dítěti vyjádřit svůj názor může mít nepříznivé následky, může vést například k zamítnutí uznání rozhodnutí ve věcech rodičovské odpovědnosti dle článku 39 odst. 2. Cílem nařízení není upravovat, která osoba má dítě vyslechnout a jakým způsobem má být výslech proveden. Členské státy samy určí, zda bude dítě vyslycháno soudcem či například specializovaným odborníkem, na jakém místě výslech proběhne a jaké prostředky a metody budou použity.⁷²

2.3 České právní předpisy

V českém právním řádu je právo dítěte být slyšeno upraveno v **občanském zákoníku**, a to hned na několika místech. Zákon zde rozlišuje mezi právem dítěte být slyšeno před státními orgány a právem dítěte vůči rodičům. V § 867 OZ hovoří o uplatnění práva dítěte před soudem. Ustanovení obsahuje právo dítěte na vytvoření a projevení názoru a také jeho právo na informace, neboť stanoví, že před rozhodnutím týkajícím se zájmů dítěte soud dítěti poskytne potřebné informace. To je nutné pro utvoření vlastního názoru a jeho sdělení. Pokud dítě není schopné informace náležitě přijmout nebo není schopné vytvořit či vyjádřit svůj názor, pak namísto dítěte může soud informovat a vyslechnout toho, kdo je schopen chránit zájmy dítěte a jehož zájmy nejsou v rozporu se zájmy dítěte. Zákon zde také pomocí vyvratitelné domněnky upravuje věkovou hranici pro uplatnění tohoto práva 12 let.

Ve vztahu k rodičům je právo dítěte sdělit svůj názor zakotveno v ustanovení § 875 v OZ. Rodiče mají povinnost dítěti sdělit všechny potřebné informace, aby si mohlo vytvořit svůj vlastní názor, a to před každým rozhodnutím týkajícím se dítěte. Dítě má právo svůj názor rodičům sdělit a rodiče projevený názor musí brát v úvahu a přiložit mu patřičnou váhu. K uplatňování tohoto práva musí být dítě schopné informace od rodičů náležitě přijmout, vytvořit si svůj názor a musí být schopné názor sdělit.

⁷⁰ Nařízení Rady 2019/1111 ze dne 25. června 2019 o příslušnosti, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti a o mezinárodních únosech dětí, Úř. věst. L 178, 2. července 2019, s. 1-115.

⁷¹ V českém překladu je opět použitý výraz formulovat namísto výrazu utvořit obsažený v anglickém textu.

⁷² Nařízení Rady 2019/1111..., s. 7.

Dalším právním předpisem upravujícím právo dítěte být slyšeno je **zákon o sociálně-právní ochraně dětí** v § 8 odst. 2 a § 8 odst. 3. Dostatečně vyspělé dítě má právo obdržet informace a svobodně vyjadřovat názory týkající se situací ovlivňujících dítě, a to i bez přítomnosti rodičů.

Právo dítěte být slyšeno je zakotveno také v procesních předpisech.⁷³ Ustanovení § 100 odst. 3 OSŘ stanovuje, za jakých situací a jakým způsobem má být zjištěn názor dítěte. Určuje, kdo může názor dítěte zjistit a za jakých podmínek. Zákon rozlišuje výslech dítěte přímo prostřednictvím soudce a nepřímo osobou odlišnou od soudce. Způsobům a osobám, které zjišťují názor dítěte se budu podrobněji věnovat ve čtvrté kapitole diplomové práce.

⁷³ § 100 odst. 3 OSŘ; § 20 odst. 4 ZŘS; § 487 odst. 2 ZŘS; § 29 odst. 4 SŘ

3 Aspekty při posuzování práva dítěte být slyšeno

Právo dítěte být slyšeno musí být zohledňováno v soudním řízení. Pro naplnění tohoto práva je nutné posuzovat vhodnost zapojení dítěte, jeho věk, vyspělost a nejlepší zájem dítěte. V mediaci dítě nemá právo být slyšeno, ale jeho zapojení je možností, nikoli povinností. Mediátor zvažující zapojení dítěte musí posuzovat několik kritérií, kterými jsou například předmět mediace, zájem rodičů na zúčastnění dítěte, zájem samotného dítěte, jeho věk a vyspělost. Kritériím věku, vyspělosti a zájmu dítěte se budu věnovat v následujících podkapitolách. Třetí podkapitola se obsáhle věnuje věku dítěte, neboť je základem pro první výzkumnou otázku: *Od jakého věku je možné dítě zapojit do mediace a soudního řízení?*

3.1 Vhodnost zapojení dítěte

Přestože jsou participační práva dítěte zaručena ÚPD a dalším nadnárodním i vnitrostátním právem, stále existují názory, že by dítě nemělo být zapojováno. Častým argumentem proti zapojování je nedostatečná vyspělost dítěte, které je příliš malé a nevyzrálé, aby se mohlo vyjadřovat k dané situaci a pochopilo ji. Dalším důvodem je snaha dítě před konflikty chránit. Participace dítěte je nákladnější a náročnější na domluvu a koordinaci, vyžaduje více času a většinou spolupráci několika dospělých lidí. Také ne vždy jsou k dispozici dostatečně kompetentní pracovníci, kteří jsou speciálně vyškolení na práci s dětmi.⁷⁴ Nicméně Ústavní soud se vyjadřuje k participaci dítěte v rámci soudního řízení dostatečně jasně. Právo dítěte být slyšeno částečně vyrovnává nerovné postavení dítěte a rodičů. Dává dítěti pocit, že není pouhým objektem události, ale aktivním subjektem práva a účastníkem řízení. Vyjádřený názor dítěte pomáhá soudu zjistit skutkový stav a soud má možnost sdělit dítěti všechny potřebné informace.⁷⁵ Skutečnost, že dítě nebylo náležitě vyslechnuto, ačkoli být mělo, může být důvodem pro zrušení rozhodnutí.⁷⁶ Výslech dostatečně vyspělého dítěte v soudním řízení je nezbytností a lze od něj upustit jen ve výjimečných případech.

Odlišná situace nastává v případě zapojení dítěte do mediace. Participaci dítěte na mediaci nemáme v českém právním řádu upravenou a záleží pouze na rodičích a mediátorech, zda se rozhodnou dítě do mediace zapojit. Existuje ovšem mnoho výhod pro takové zapojení. Dítě může být k mediátorovi otevřenější a může mu svěřit své skutečné pocity, kdežto rodičům často říká pouze to, co si myslí, že rodiče chtějí slyšet. Dítě vnímá, že se o jeho

⁷⁴ BRZOBOHATÝ, Robin. *Možnosti participace dětí v mediaci*. In KUTLÍK, František (Ed.): *Rodinná mediácia v kontexte aktuálnej právnej úpravy*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n. o. v spolupráci so Slovenským inštitútom pre mediáciu a Asociáciou rodinných mediátorov Slovenska, 2016, s 20.

⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08.

⁷⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 26. srpna 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09.

potřeby někdo zajímá. Mediátor, jakožto nezúčastněný důvěrník pro dítě, může způsobit snížení strachu a obav dítěte. Dalším z argumentů je, že dítě má právo vědět, co se děje. Dítě situaci často nerozumí a znalost důvodů pro změny mu pomáhá se s novou situací lépe vypořádat. Zapojení nabízí dítěti částečný pocit kontroly nad situací, kterou jinak nemůže ovlivnit.⁷⁷ Zároveň může do mediace přinést nové nápady, otázky a obavy.

Z australského výzkumu z roku 2008 také vyplývá, že zapojení dítěte do mediace může zvýšit vzájemnou blízkost dětí a otců a zlepšit vztah mezi matkou a dítětem. Děti zapojené do mediace byly dle tohoto výzkumu více spokojené s výslednou dohodou a v budoucnu neměly sklony dohodu měnit.⁷⁸ Dle odlišného australského výzkumu z roku 2000 rodiče uváděli, že jim zapojení dítěte pomohlo při ujištění o dalším postupu, poskytlo jim nové informace a v některých mediačních kauzách dokonce snížilo napětí mezi rodiči. Většina rodičů také byla ráda, že si dítě může promluvit s někým mimo rodinu.⁷⁹ Zajímavé jsou výsledky výzkumu z Norska z roku 2012–2014, do kterého bylo zapojeno 365 dětí v rámci 250 mediací. Pouze ve 3 mediacích se děti nechtěly zapojit.⁸⁰ Celkem 88% dětí si myslelo, že by děti měly být zapojené do mediace. Některé děti také psaly, že možnost zúčastnit se mediace by mělo mít každé dítě.⁸¹ Výsledky tohoto výzkumu ukazují, že téměř všechny děti využily možnost zapojit se do mediace, když k tomu dostaly příležitost. Většina dětí byla s mediací následně spokojena a doporučila by ji dalším dětem.

Z výše uvedeného vyplývá, že zapojení dítěte do mediace může přinést mnohá pozitiva jak pro děti, tak pro rodiče. Dítě by nemělo být znevýhodněno skutečností, že se konflikt projednává v rámci mediace, proto bychom mu neměli odepírat jeho právo se vyjádřit k dané situaci a odmítat jeho zapojení. Mediátor by měl vždy individuálně posoudit, zda není vhodné či dokonce nutné informovat dítě a zjistit jeho názor. Nicméně mediace je založena na principu dobrovolnosti a proto mediátor nemá možnost informovat a vyslechnout dítě proti vůli jeho rodičů.

Pokud tedy připustíme možnost zapojení dítěte do soudního řízení a mediace, je nutné se dále věnovat podmínkám pro zapojení, jako jsou dostatečná vyspělost a věk dítěte.

⁷⁷ SAPONSEK, Donald, T. *Working with Children in Mediation*. In: FOLBERG, Jay a kol. *Divorce and family mediation: models, techniques, and applications*. New York: Guilford Press, 2004, s. 157–158.

⁷⁸ BRZOBOHATÝ, Robin, CIRBUSOVÁ, Martina. *Participace dítěte pohledem dětí, rodičů a profesionálů*. In: ŠVEHLÁKOVÁ, Bronislava (Ed.): *Mediátor ako súčasť interdisciplinárnej spolupráce...*, s. 100–101.

⁷⁹ Tamtéž, s. 110.

⁸⁰ NYLUND, Anna a kol. *Nordic Mediation Research*. Springer Open [online], 2018. s. 189, 195. [cit. 27. června 2024]. Dostupné z: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/27757/1/1002248.pdf#page=184>.

⁸¹ Tamtéž, s. 199, 203.

3.2 Vypělost dítěte

Vypělost je jedno z kritérií, které se posuzuje při zohledňování názoru dítěte. Vypělost je velmi obtížné definovat. Dle Výboru pro práva dítěte se vypělost týká schopnosti pochopit a posoudit důsledky konkrétní záležitosti. V kontextu článku 12 ÚPD je nutno vypělost chápat jako schopnost dítěte vyjádřit svůj názor rozumným a nezávislým způsobem.⁸² OZ a ZSPOD v souvislosti s právem dítěte být slyšeno hovoří o rozumové vypělosti. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi hodnotí vypělost rozumovou a emocionální, posuzuje schopnost dítěte uvědomit si dosah svého rozhodnutí.⁸³ Je třeba zvážit, zda je dítě schopné bez větší újmy prezentovat uceleně svůj názor.⁸⁴ V mediaci je nezbytné také pečlivě posoudit, zda je dítě dostatečně vypělé na to, aby dokázalo pochopit smysl a podstatu mediace, formulovat své potřeby a navrhnout řešení.⁸⁵ Vypělost dítěte nelze určit dle jednotné věkové hranice, ale musí se posuzovat individuálně s přihlédnutím ke konkrétním skutečnostem případu. Úroveň vypělosti je také důležitým vodítkem pro posouzení, kdo bude názor zjišťovat a jakou metodu k tomu použije.⁸⁶

3.3 Věk dítěte

Je nutné si položit otázku, zda je právo dítěte být slyšeno uplatnitelné bez ohledu na věk dítěte, nebo existuje věková hranice omezující toto právo. Tomuto tématu se věnuje i první výzkumná otázka méj diplomové práce, a to „Od jakého věku je možné dítě zapojit do mediace a soudního řízení?“ Ustanovení § 867 OZ a stejně tak § 8 ZSPOD stanovuje věkovou hranici 12 let. Ta vymezuje, že dítě starší 12 let je schopné přijmout informaci, vytvořit si vlastní názor a sdělit jej. Jedná se ovšem o vyvratitelnou domněnku, tedy i dítě mladší může být schopné sdělit svůj názor a naopak i některé děti starší 12 let nemusí být dostatečně vypělé, aby svůj názor dokázaly vyjádřit. Ke stanovení věkové hranice se vyjadřuje i Výbor pro práva dítěte v souvislosti s článkem 12 ÚPD. Výbor nedoporučuje přijmout striktní věkovou hranici pro právo dítěte být slyšeno. Zavedení věkové hranice by mohlo vést k zabránění uplatnění práva dětem, které nedosahují stanoveného věku, ale jsou dostatečně rozumově i emocionálně vypělé. Státy by měly zajistit možnost vyjádřit názor všem dětem, které jsou toho schopné a neměly by automaticky předpokládat, že dítě není způsobilé vyjádřit svůj názor. Dítě

⁸² COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 12 (2009), The right of the child to be heard* [online]. 20. července 2009, CRC/C/GC/12, bod. 30 [cit. 20. února 2024]. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/671444?v=pdf>.

⁸³ Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2019, sp. zn. IV. ÚS 1002/19, bod 8.

⁸⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1708/14, bod 22.

⁸⁵ HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České...*, s. 152.

⁸⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1708/14, bod 22.

by nemělo být povinnou nejprve svoji způsobilost vyjádřit názor prokazovat. Výbor také uvádí, že i v nejtěplejším věku je dítě schopné vytvářet vlastní názory, aniž je dokáže verbálně vyjádřit. Prostřednictvím neverbální komunikace, příkladem může být výraz obličeje, řeč těla, kreslení, může i malé dítě vyjádřit své postoje, porozumění či názor. Proto věk dítěte 12 let stanovený v českém právním řádu nemůžeme brát jako rozhodující a jediné kritérium určující možnost dítěte uplatnit právo být slyšeno. Je potřeba přihlídnout především k vyspělosti dítěte a na věkovou hranici se dívat pouze jako na pomocné kritérium. Posuzovat možnost každého dítěte vyjádřit svůj názor bychom měli vždy individuálně a s přihlédnutím ke zkušenostem dítěte a k prostředí, ve kterém vyrůstá.⁸⁷

K otázce stanovení věkové hranice dítěte pro uplatnění práva být slyšeno se nesčetněkrát vyjadřoval i Ústavní soud. Rozhodl, že věková hranice 12 let představuje nejzazší možnou hranici a dítě starší musí být vyslechnuto přímo před soudem, pokud tomu nebrání zvlášť významné okolnosti jako například psychická újma z výslechu⁸⁸. Soud určil tedy nejzazší věkovou hranici 12 let, ale i preferovaný způsob výslechu, a to přímý výslech soudem. Také judikoval, že většina dětí je schopná vyjádřit svůj názor už po dosažení věku 10 let a zdůraznil nutnost individuálního posuzování vyspělosti dětí, tedy i dítě mladší může být v konkrétním případě natolik vyspělé, aby bylo vyslechnuto.⁸⁹ Takto Ústavní soud v průběhu let rozhodl opakovaně. Nicméně i navzdory těmto rozhodnutím soudy mnohdy nerespektují jeho stanovisko a nevyslychají dostatečně vyspělé děti přímo před soudem. To může být důvodem pro zrušení rozhodnutí.⁹⁰

Ústavní soud v minulosti opakovaně judikoval, že dítě kolem věku sedmi let a mladší není schopné vytvořit si vlastní dostatečně nezávislý názor a posoudit dosah opatření. U tak malého dítěte nevyslechnutím nedojde k porušení jeho práva být slyšeno.⁹¹ Soud tak rozhodl v nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 4475/12, kdy rozhodoval o svěření sedmiletého dítěte do výchovy otce. Stejný názor potvrdil Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 4609/12, kdy rozhodoval o svěření šestiletého dítěte do výchovy otce. Tento názor je v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, kdy soud rozhodl, že k porušení práva být slyšeno nedošlo v případě nevyslechnutí dítěte z důvodu jeho nízkého věku. Příkladem je rozhodnutí Levanda

⁸⁷ COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 12...*, bod 28-29.

⁸⁸ Okolností vedoucí k nevyslechnutí dítěte staršího 12 let může být také jeho nedostatečná vyspělost způsobená zdravotním stavem dítěte, prožitým traumatem, nebo hrubě zanedbanou výchovou.

⁸⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13, bod 25.

⁹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17, bod 45. Taktéž nález Ústavního soudu ze dne 19. prosince 2017, sp. zn. II. ÚS 1931/17, bod 42.

⁹¹ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03 a nález Ústavního soudu ze dne 5. února 2014, sp. zn. II. ÚS 1116/13.

proti Ukrajině, kdy soud rozhodoval ve věci navrácení pětiletého dítěte do místa bydliště otce. Dítě v pěti letech dle soudu nedosáhlo dostatečného věku a vyspělosti, aby mohlo rozhodnout, co je v jeho nejlepším zájmu a proto nebylo vyslechnuto před soudem.⁹²

V rozhodnutích Ústavního soudu lze ovšem spatřovat jistý vývoj, když dříve soud zastával názor nevypělosti mladšího dítěte vyjádřit svůj názor před soudem, oproti tomu v novějších nálezech soud několikrát rozhodl, že dítě i ve věku šesti či sedmi let je schopné dostatečně vyjádřit své názory týkající se určitých situací a mělo by být vyslyšeno. Soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1002/19 rozhodl, že sedmileté dítě je natolik vyspělé, aby zvládlo samostatně formulovat svoje myšlenky a mělo by mít možnost vyjádřit se k záležitosti, zda chce mít příjmení své matky, nebo otce. Nevyslechnutím dítěte bylo zasaženo do jeho práva být slyšeno. Soud nemusí zjišťovat názor dítěte přímo pouze v situacích, kdy by byl výsledek v neprospěch dítěte a musí tento postup náležitě odůvodnit.⁹³ V nálezu sp. zn. IV. ÚS 3749/17⁹⁴ Ústavní soud rozhodl, že v souvislosti s odkladem povinné školní docházky je dokonce i šestileté dítě schopno sdělit svůj názor ohledně toho, zda si přeje chodit do školy.

Z výše uvedeného vyplývá, že i dítě v nízkém věku může být schopno vyjádřit svůj názor k určitým záležitostem. Je vždy nutno posuzovat konkrétní okolnosti případu, složitost pochopení situace, vyspělost dítěte, jeho schopnost samostatně formulovat myšlenky a schopnost posoudit dopad rozhodnutí. Dítěti nemůže být bráněno vyjádřit svůj názor jen kvůli jeho nízkému věku, a to i v případě, že mu je teprve šest let. Právo být slyšeno musí být vykládáno v co největším rozsahu a musí být zajištěno každému dítěti, které je schopno svoje názory formulovat.

Věková hranice pro možnost dítěte vyjádřit svůj názor v rámci mediace není v českém právním řádu nikde přesně stanovena. I zde by se při posuzování zapojení dítěte do mediace mělo postupovat individuálně, případ od případu, dle vyspělosti konkrétního dítěte, potřeb a zájmů účastníků. Vhodnost zapojení dítěte do mediace závisí na posouzení jednotlivých mediátorů.

Příkladem zapojování dětí do mediace je Mediační centrum Olomouc, které zjišťuje názor dětí starších šesti let. Zapojení dítěte je dokonce jednou z podmínek pro uskutečnění

⁹² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Levanda proti Ukrajině ze dne 27. ledna 2010, sp. zn. 7354/10.

⁹³ Srov. náleze Ústavního soudu ze dne 10. dubna 2018, sp. zn. IV. ÚS 827/18.

⁹⁴ Náleze Ústavního soudu ze dne 9. ledna 2018, sp. zn. IV. ÚS 3749/17.

rodinné mediace.⁹⁵ Existují případy zapojení i dětí mladších šesti let. Například v Norsku měly i děti ve věku čtyř let možnost sdělit svůj názor v rámci rodinné mediace. Tato skutečnost vyplývá z výzkumu provedeného v letech 2012 – 2014. Účast na mediaci byla nabízena primárně dětem ve věku 7 – 16 let, ale z důvodu zájmu sourozenců byla umožněna účast i dětem mladším sedmi let. Nejmladším účastníkům byly čtyři roky, přičemž nejpočetnější skupinu tvořily dvanáctileté děti.⁹⁶

Ve Velké Británii Family Mediation Council, jakožto zastřešující organizace dohlížející na poskytování rodinné mediace, vydal doporučení, dle kterého by dětem již od deseti let měla být nabídnuta možnost vyjádřit svůj názor v rámci mediace.⁹⁷ Family Mediation Council se podílel na výzkumu, který jako jednu z otázek zjišťoval věk dětí zapojených do mediace. Průzkum vycházel z odpovědí 148 rodinných mediátorů, kteří vedli mediaci v roce 2014 s celkově 860 dětmi. Nejvíce dětí (323) mělo 11 – 13 let, 306 bylo ve věku 7 – 10 let a 44 dětí mělo méně jak sedm let.⁹⁸ Tento průzkum ukazuje, že i děti mladší deseti let jsou zapojovány do mediace. Dokonce i některé děti mladší sedmi let jsou natolik vyspělé, aby se účastnily mediace a mohly vyjádřit svůj názor.

Tato praxe dokazuje, že děti mohou být zapojovány do mediace i přes jejich velmi nízký věk a při vhodném vedení jsou schopné vyjádřit svoje potřeby, přání a názory. Neměli bychom děti omezovat například určením konkrétní věkové hranice, která by zamezila mladším, přesto dostatečně vyspělým dětem, vyjádřit svůj názor na situaci, která se jich týká.

Obecně lze shrnout, že pro zapojení dítěte v mediaci a soudním řízení není stanovena přesná věková hranice určující minimální věk dítěte. Vycházíme tedy z praxe, kdy v rámci mediace jsou vyslychané i děti mladší sedmi let. V judikatuře panuje dlouholetá shoda na vyspělosti desetiletého dítěte sdělit svůj názor soudci. Novější judikatura se v ČR přiklání k názoru, že i šestileté dítě může být schopné sdělit svůj názor. Ovšem je zde kladen velký důraz na individuální posouzení každého dítěte.

⁹⁵ POLÁKOVÁ, Lenka. *Praxe mediačního centra Olomouc – zapojování dětí do mediace*. In BRZOBOHATÝ, Robin (Ed): *Zapojení dětí do mimosoudních rozhodovacích procesů*. Brno: Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, 2019. s 66.

⁹⁶ NYLUND, Anna a kol. *Nordic Mediation...*, s. 191-195.

⁹⁷ Family Mediation Council. *Code of Practice for Family Mediator* [online], 2018. bod. 6.6.1. [cit. 8. června 2024]. Dostupné z: <https://www.familymediationcouncil.org.uk/wp-content/uploads/2018/11/FMC-Code-of-Practice-v1.3-November-2018.pdf>.

⁹⁸ VOICE OF THE CHILD DISPUTE RESOLUTION ADVISORY GROUP. *Final Report of the Voice of the Child Dispute Resolution Advisory Group* [online], 2015. s. 10 [cit. 8. června 2024]. Dostupné z: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7f96cced915d74e33f75c9/voice-of-the-child-advisory-group-report.pdf>.

3.4 Nejlepší zájem dítěte

Tato zásada je jednou ze základních hodnot při uplatňování práv dítěte a musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí. Jedná se o neurčitý právní pojem, který nelze přesně definovat a musí se vždy vykládat s ohledem na konkrétní situaci. Zásada se uplatní při rozhodování o jednotlivém dítěti, ale také o skupině dětí, nebo při rozhodování o dětech obecně.⁹⁹ Nejlepší zájem dítěte je zakotven v článku 3 ÚPD¹⁰⁰, dále v OZ, kdy stanovuje povinnost soudu i rodičům jednat v souladu se zájmem dítěte.¹⁰¹ Povinnost zohlednit zájem dítěte je uložena také mediátorovi v ustanovení § 8 odst. 1 písm. b) ZOM a to ve všech případech, kdy se předmět konfliktu bezprostředně týká práv dítěte.

Nejlepší zájem dítěte lze uplatnit ve třech oblastech. První oblastí je hmotné právo, kdy je právem každého dítěte, aby nejlepší zájem dítěte byl posuzován jako primární hledisko ve všech případech, ve kterých se zvažuje jeho zájem s cílem učinit rozhodnutí. Druhou oblastí je procesní pravidlo, které stanoví povinnost při každém rozhodnutí týkající se dítěte zohlednit jeho nejlepší zájem, vyhodnotit možný dopad rozhodnutí, odůvodnit, co bylo konkrétně v dané situaci nejlepším zájmem dítěte a na základě jakých kritérií. Třetí oblastí je zásada interpretace práva. Ta se uplatní v případech, kdy nějaké právní ustanovení můžeme vyložit více způsoby. Má být zvolen vždy takový výklad, který nejlépe odpovídá nejlepšímu zájmu dítěte. Přičemž nejlepší zájem dítěte má být uplatněn při jakékoli činnosti týkající se dětí, tedy nikoli jen při rozhodnutí, ale také jiných jednáních, úkonech, postupech a opatřeních.¹⁰²

Nejlepší zájem dítěte se liší případ od případu dle různých faktorů, které se v čase vyvíjí. Proto není možné definovat obecně nejlepší zájem dítěte, ale spíše bychom se měli zaměřit na to, jak nejlepší zájem dítěte určit v konkrétní situaci.¹⁰³ Základní faktory, které je nutné posuzovat při zohledňování nejlepšího zájmu dítěte se pokusil definovat Výbor pro práva dětí. Vytvořil výčet základních kritérií, kterými jsou názory dítěte, identita dítěte, ochrana rodinného prostředí a udržování vztahů, péče, ochrana a bezpečí dítěte, zranitelné postavení dítěte, právo dítěte na zdraví a na vzdělání¹⁰⁴. Tyto faktory určují, jakými okolnostmi bychom se měli

⁹⁹ COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 14 (2013), on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration* [online], 29. května 2013, CRC/C/GC/14, bod 1, 6 [cit. 11. června 2024]. Dostupné z: https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/gc/crc_c_gc_14_eng.pdf.

¹⁰⁰ Anglický text ÚPD používá slovní spojení „*the best interests of the child*“, v překladu nejlepší zájem dítěte. Tento ustálený pojem je v ČR obecně používaný, přestože česká právní úprava včetně překladu ÚPD používá pojem zájem dítěte.

¹⁰¹ § 866 OZ, § 875 OZ.

¹⁰² COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 14...*, bod 6. a 17.

¹⁰³ JÍLEK, Dalibor a kol. *Studie o právech dítěte...*, s. 128.

¹⁰⁴ COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 14...*, bod 52-79. [cit. 11. června 2024]. Dostupné z: https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/gc/crc_c_gc_14_eng.pdf.

zabývat při posuzování nejlepšího zájmu dítěte v konkrétní situaci. Výčet obsahuje pouze základní kritéria a vždy je potřeba individuálně zvážit, co všechno je třeba zkoumat a k čemu je možné přihlídnout. Posouzení je velmi individuální, proto ne ve všech případech bude zapotřebí zvažovat všechny výše uvedené faktory, případně ne všechny faktory budou mít stejnou váhu.

Uplatňování nejlepšího zájmu dítěte by mělo sloužit k plnému a účinnému výkonu všech práv zakotvených v ÚPD. Někdy ovšem může nastat situace, kdy jsou některé faktory či práva dítěte v rozporu, nebo kdy je právo dítěte v rozporu s právy jiných osob. V takovém případě je třeba práva vzájemně porovnávat a nalézt řešení, které je v nejlepším zájmu dítěte.¹⁰⁵

Dítě někdy projeví názor, který je zjevně v rozporu s tím, co je pro něj v daný okamžik nejlepší. Tehdy se může zdát, že právo dítěte být slyšeno je v rozporu se zásadou nejlepšího zájmu dítěte. Ale je tomu právě naopak. Přání dítěte je zásadním vodítkem při hledání nejlepšího zájmu dítěte a soud musí názoru dítěte věnovat náležitou pozornost. To ovšem neznamená, že by soud musel rozhodnout jen dle názoru dítěte. Soud musí důkladně zhodnotit všechny ostatní okolnosti případu a s přihlídnutím k přání dítěte pak rozhodnout v jeho nejlepším zájmu.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Tamtéž, bod 80–82.

¹⁰⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 15. srpna 2022, sp. zn. II. ÚS 1626/22, bod 62.

4 Naplňování práva dítěte být slyšeno

Cílem kapitoly je se podrobně věnovat jednotlivým aspektům zapojení dítěte, popsat různé způsoby zapojení v soudním řízení a mediaci a položit základ pro odpověď na druhou a třetí výzkumnou otázku. Tato kapitola nastiňuje přednosti a limity zapojení dítěte do mediace a soudního jednání, které budu srovnávat v rámci diskuse.

4.1 Zapojení dítěte

Právo dítěte být slyšeno se neomezuje jen na možnost dítěte vyjádřit své názory, pocity a vnímání situace. Zahrnuje také **právo dítěte být informováno** o jeho právech, skutečnostech potřebných k vytvoření jeho názoru, o soudním řízení, následném rozhodnutí a o způsobu, jak byl názor a přání dítěte v rozhodnutí zohledněn.¹⁰⁷ Dítě by mělo být také dle § 20 odst. 4 ZŘS informováno o důsledcích vyhovění jeho názoru a možných důsledcích rozhodnutí soudu i z dlouhodobého hlediska. Způsob a rozsah informování dítěte záleží vždy na věku a především vyspělosti dítěte. Informace by měly být dítěti předány uchopitelným a srozumitelným způsobem, musí být pravdivé a úplné, protože pouze při znalosti všech potřebných informací je dítě schopné vytvořit svůj vlastní názor. To ovšem neznamená, že je potřebné sdělovat všechny podrobnosti, které by pro dítě mohly být nevhodné, např. intimní detaily.¹⁰⁸

Menší děti lze informovat i jen několika jednoduchými větami, příběhem, maňáskovou pohádkou¹⁰⁹, obrázky. Lze použít jakékoli pomůcky, které se zdají pro věk a vyspělost dítěte vhodné a pomůžou dítěti pochopit předávané skutečnosti. Informovat dítě můžeme při osobním setkání, prostřednictvím videohovoru, telefonicky či esemeskou, případně dopisem.¹¹⁰ Každý ze způsobů informování má své výhody a nevýhody a je třeba pečlivě zvažovat, kterou možnost využijeme. Osobní setkání dává největší prostor na podrobné vyličení všech potřebných informací, zároveň může být obsah a hloubka předávaných informací přizpůsobena reakcím a pozornosti dítěte. Dítě má dostatečný prostor na dotazy. Nevýhodou osobního setkání je časová náročnost. Videohovor nabízí obdobné možnosti jako osobní setkání, ovšem může být těžší udržet pozornost dítěte a hrozí technické problémy. Dle některých odborníků je vhodné videohovor používat až pro starší děti v pubertě z důvodu limitované možnosti reagovat na emoce dítěte. Prostřednictvím videohovoru je možné dítě informovat, ale není vhodné zjišťovat

¹⁰⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 8. října 2018, sp. zn. II. ÚS 725/2018, bod 64.

¹⁰⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. Občanský zákoník: komentář. Svazek II, (§ 655 až 975) [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2023, aktualizováno k 1. lednu 2023 [cit. 15. července 2024]. Dostupné z: databáze noveaspi.cz.

¹⁰⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rodina v mezinárodních souvislostech*. Praha: Leges, 2019, s. 172.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 178.

jeho názor, neboť dítě nemusí mít vždy dostatek soukromí. Oproti tomu při osobním setkání můžeme dítě informovat a zároveň se pokusit zjistit jeho názor. Telefonát či esemesku lze použít většinou až při dalším kontaktu s dítětem. Umožňují rychle a jednoduše předat stručné informace. Dopis slouží pouze k předání informací a je přizpůsobený vizuálně i jazykově dětem.¹¹¹ Dítěti, které obdrží dopis, je nabídnuta možnost se kdykoli obrátit pro další informace na toho, kdo mu dopis poslal. Rodiče by měli dopředu vědět, zda a jakým způsobem bude jejich dítě informováno. Také v případě nespolutracujícího rodiče je nutné se pokusit dítě informovat.¹¹² Informační povinnost má vůči dítěti OSPOD, soud i rodič.¹¹³ Mediátor povinnost seznámit dítě se všemi podstatnými záležitostmi v případě konfliktu týkajícího se dítěte nemá. Může dítě informovat, ale pouze se souhlasem rodičů. Pokud by rodiče nesouhlasili, měl by se mediátor pokusit dítě informovat alespoň prostřednictvím rodičů.¹¹⁴

Pokud informování probíhá prostřednictvím osobní schůzky, je nutné zvažovat **prostředí** vhodné pro setkání. Taktéž při samotném zjišťování názoru dítěte je důležité, kde se rozhovor s dítětem vede. Prostředí by mělo působit bezpečně a ne příliš formálně. Takové místo napomáhá navodit pocit důvěrnosti, zmírnění stresu dítěte a otevřenost dítěte. Osobní setkání v rámci soudního řízení lze se soudcem provést v soudní síni. Avšak kvůli neformálnější atmosféře se doporučuje v rámci jiného soudního řízení dle § 18 ZŘS spíše kancelář soudce nebo jiné vhodné místo, např. škola dítěte.¹¹⁵ Dalším vhodným místem pro informování a zjištění názoru dítěte může být speciální místnost určená pro děti na soudě či na úřadech, dětská herna či klubovna, případně domov dítěte. Pokud výslech probíhá v kanceláři, je vhodné mít místnost přizpůsobenou pro dítě, např. koutem s hračkami a kobercem, křesílky, konferenčním stolek.¹¹⁶ Dětský kout nebo speciální místnost pro dítě bývá často vybavena kobercem, knížkami, obrázky, hračkami, tabulí a dalšími pomůckami pro zjišťování názoru dítěte.¹¹⁷ Pokud se dítě přímo účastní mediačního setkání, je třeba pro něj přizpůsobit i tuto místnost. Také je vhodné mít k dispozici další prostory, kam dítě v případě potřeby bude moci v průběhu mediačního

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ § 8 odst. 3 ZSPOD, § 867 OZ, § 875 OZ.

¹¹⁴ Srov. VOICE OF THE CHILD DISPUTE RESOLUTION ADVISORY GROUP. *Final Report...*, s. 23., kdy jednou ze zásad Child Inclusive Practise by mělo být informování dítěte staršího 10 let o mediaci a možnosti dítěte vyjádřit svůj názor.

¹¹⁵ JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha II...*

¹¹⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rodina v mezinárodních...*, s. 174.

¹¹⁷ TRÁVNÍČKOVÁ, Michaela. *Strategie participace dítěte v agendách Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí*. Brno: 2016 – 2020, s. 14.

setkání odejít. Tyto prostory dítě využívá v okamžiku, když nechce na setkání nadále zůstat, nebo je v mediaci probíráno pro dítě nevhodné téma.¹¹⁸

Od dítěte se zjišťuje, jak vnímá situaci v rodině, jaké má vztahy s jednotlivými členy rodiny a co se mu na nich líbí, co má rádo v jeho rodině, jak se v ní cítí a co by rádo změnilo. Zajímá nás také přání dítěte do budoucna a jeho obavy či strachy.¹¹⁹ Nikdy se nesmíme dítěte přímo ptát, se kterým z rodičů by chtělo žít, či kterého rodiče má raději. To by mohlo v dětech vyvolat nežádoucí pocit viny, že upřednostňují jednoho z rodičů.¹²⁰ Jaký vztah má dítě ke každému z rodičů lze zjistit pomocí nepřímých otázek a jiných aktivit, např. z jeho neverbálních projevů, když se baví o každém z rodičů. Tyto otázky se jeví jako nadbytečné také proto, že dítě nenese zodpovědnost za budoucí uspořádání věcí a není mu dána rozhodovací pravomoc. Tuto rozhodovací pravomoc nesou nejčastěji rodiče, případně soud. To je třeba dítěti dostatečně vysvětlit, aby necítilo nátlak při rozhovoru, že bude rozhodnuto přesně podle jeho projeveného přání.¹²¹ Navíc je nutné rozhodovat vždy v nejlepším zájmu dítěte, ne jen podle jeho přání. I to by mělo být dítěti dostatečně vysvětleno,¹²² aby se předešlo následnému nepochopení dítěte, když nebude rozhodnuto v souladu s jeho projeveným přáním.

Při zjišťování názoru dítěte je nutné dbát zvýšené opatrnosti, zda dítě sděluje opravdu svůj názor, nebo je ovlivněno někým jiným. Dítě bývá **manipulováno** spíše ze strany rodiče, který nerespektuje práva dítěte, druhého rodiče, ani zdravý psychický vývoj dítěte. U takového rodiče často převládají pocity nenávisti a pomsty.¹²³ V některých případech lze manipulaci snadno odhalit, například když dítě říká téměř stejné věci, jako jeho rodič. Někdy používá i stejné fráze a slova.¹²⁴ Jindy je rozpoznání manipulace obtížnější. Může k ní docházet například na základě podplácení dítěte, vydírání, nebo programování.¹²⁵ K ovlivňování může docházet dlouhodobě nebo přímo před výsledkem dítěte. Cílem dlouhodobé manipulace může být obecně změnit dítěti názor na situaci či konkrétní osobu. Naopak u krátkodobé manipulace

¹¹⁸ PIKALOVÁ, Iva Langer. *Dítě v mediaci* [online]. Právní prostor, 22. prosince 2023 [cit. 25. června 2024]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/dite-v-mediaci>.

¹¹⁹ POLÁKOVÁ, Lenka. *Praxe mediačního centra Olomouc – zapojování dětí do mediace*. In BRZOBOHATÝ, Robin (Ed): *Zapojení dětí do mimosoudních...*, s 69.

¹²⁰ HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České...*, s. 172.

¹²¹ PARKINSON, Lisa. *Child-Inclusive Mediation*. In BRZOBOHATÝ, Robin (Ed): *Zapojení dětí do mimosoudních...*, s 12.

¹²² ČAMDŽIČOVÁ, Sabina. Právo dítěte být slyšeno jako základní participační právo. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2021, roč. 29, č. 1. s 149.

¹²³ KAVALÍR, Jakub. Úskalí zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízení před soudem (1.). *Právo a rodina*. 2016, roč. 18, č. 5, s. 21.

¹²⁴ BRZOBOHATÝ, Robin a kol. *Child-Inclusive Family Mediation under the Microscope*. In BRZOBOHATÝ, Robin (Ed): *Zapojení dětí do mimosoudních...*, s 145-146.

¹²⁵ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Participační práva dětí. *Rodinné listy*. 2015, roč. 4, č. 9, s. 7-8.

jde většinou o konkrétní vyjádření dítěte během zjišťování jeho názoru, většinou aby řeklo určitou věc, nebo naopak něco zamlčelo.

Dítě by nemělo být ovlivněno ani osobou, která zjišťuje názor dítěte. Vyslychající osoba by měla mluvit klidně a vyrovnaně, neměla by hodnotit odpovědi, pokládat opakovaně stejné otázky s cílem získat jinou odpověď, pobízet dítě ke spekulaci či podsouvat dítěti vlastní názory. Měla by se zdržet sugestivních otázek a osobní reakce na odpovědi. Pro zamezení ovlivnění je také vhodné vyslychat dítě bez přítomnosti dalších osob, především jeho rodičů.¹²⁶ Na vyslychající osobu jsou kladeny vysoké požadavky, aby poznala, kdy dítě mluví pravdu a kdy lže, nebo si domýšlí různé události, aby rozpoznala skutečný názor dítěte od přejatého názoru na základě manipulace, a aby názor dítěte sama neovlivňovala.

Zjistit názor dítěte lze na základě rozhovoru, hry, pozorování, pracovních listů, kreseb, obrázků, hraček, emočních karet a mnohých dalších pomůcek. Čím je dítě mladší, tím více **pomůcek** je používáno. Jednotlivé techniky lze kombinovat a přizpůsobovat vždy konkrétním potřebám dítěte.¹²⁷ Mohou dítěti pomoci k udržení pozornosti, vzbuzení zájmu nebo lepšímu popsání konkrétní situace či pocitů.

Často používanou pomůckou jsou emoční karty, nejčastěji medvídci či ryby. Tyto karty pomáhají dítěte najít a popsat výstižně pocit prožívaný dítětem v různých situacích. Karty se používají převážně u dětí starších 3 let. Další technikou je mapa rodiny, kdy na vytvořenou mapu dítě pokládá figurky své rodiny. Metoda slouží ke zjištění bližších informací o rodině a vztazích mezi jednotlivými členy z pohledu dítěte. K informování malých dětí se mohou použít také maňásci. Snahou je dítě seznámit s událostmi v jeho životě pomocí maňáskové hry s jednoduchým příběhem. Vhodnou pomůckou jsou také pracovní listy s různými cvičeními zaměřenými na emoce dítěte, jeho náladu, obavy a přání.¹²⁸ K zjištění názoru lze použít také různé hry. Příkladem je hra Život a Příběh, kdy hrací deska obsahuje 3 typy políček, kterými jsou vzpomínky, obrazy a cennosti. Když se hráč ocitne na některém z políček, vytáhne si příslušnou kartu s otázkou, na kterou následně odpovídá. Hráč si může vždy zvolit náhradní kartu, pokud nebude chtít na otázku odpovídat.¹²⁹ Další možnou technikou je Sandplay. Jedná se o terapeutickou metodu, která pomáhá dítěti vyjádřit pocity a myšlenky a zpracovat konflikt.

¹²⁶ Tamtéž, s. 4-6.

¹²⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rodina v mezinárodních...*, s. 177, 182.

¹²⁸ Tamtéž, 183-192.

¹²⁹ WINESTONE Jennifer. Best Interests and Little Voices: Child Participation in the Family Mediation Dialogue [online]. Mediate, 17 ledna 2015 [cit. 26. června 2024]. Dostupné z: <https://mediate.com/best-interests-and-little-voices-child-participation-in-the-family-mediation-dialogue/>.

Pomůckami pro tuto metodu jsou postavičky, pískoviště a různé symboly. Sandplay se doporučuje dětem starším 4 let.¹³⁰

Rozhovor s dítětem bychom měli rozlišovat od účastnického výslechu, neboť v rámci výslechu se snažíme zjistit skutečný skutkový stav a prokázat určité skutečnosti, oproti tomu při rozhovoru s dítětem neprokazujeme nové skutečnosti, ale snažíme se zjistit pohled dítěte na situaci.¹³¹ Řeč vyslyšající osoby by měla být při rozhovoru přizpůsobená dítěti. Neměli bychom používat složitá slova a cizí výrazy, kterým dítě nerozumí. Naopak můžeme použít nespisovné či slangové výrazy, zejména pokud je používá samo dítě.¹³² Dítě bychom neměli při rozhovoru přerušovat. Je vhodné jej nechat mluvit a až pak jej doplnit a doptávat se na další informace. Přerušování by mohlo způsobit jeho nezáměr dále v rozhovoru pokračovat.¹³³ Rozhovor je nutné si dopředu dobře připravit, zjistit informace o případu, ujasnit si cíl a účel rozhovoru a vybrat vhodné prostředí. Rodiče je nutné informovat o plánovaném rozhovoru s dítětem.¹³⁴ Rodiče není potřeba uvědomit v soudním řízení, pokud je dopředu známo, že by rodiče dítě manipulovali, bránili mu v rozhovoru nebo jinak narušovali jeho účel a průběh.

Na úvod samotného rozhovoru s dítětem dochází k představení osoby, která rozhovor vede, vysvětlení průběhu rozhovoru a práv dítěte. Je dobré dítěti sdělit, že rodiče ví o konaném setkání, případně že o něm budou bezodkladně po konci schůzky informováni. Je vhodné se domluvit na tom, co se bude dít s informacemi získanými od dítěte. Poté jsou dítěti sděleny důležité skutečnosti nebo položené otázky týkající se situace, ve které se nachází. To je odvislé od účelu rozhovoru. Závěrem rozhovoru je vhodné shrnout a zopakovat dítěti nejdůležitější informace, přání a názory dítěte.¹³⁵

4.2 Způsoby zapojení dítěte v soudním řízení

V rámci soudního řízení je třeba zapojit dítě vždy, je-li to možné a vhodné v závislosti na jeho vyspělosti a skutkových okolnostech případu. K zapojení může dojít přímo prostřednictvím soudce nebo nepřímo prostřednictvím zástupce dítěte, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. **Přímé zapojení** je preferovanou možností a mělo by být využito vždy, když je to možné. Pokud by přímé zapojení bylo

¹³⁰ VÍTKOVÁ, Hana. Sandplay terapie: Hra v písku [online]. Holos blog, 24. října 2023 [cit. 26. června 2024]. Dostupné z: <https://www.holos.blog/post/sandplay-terapie-hra-v-p%C3%ADsku>.

¹³¹ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, s. 200.

¹³² KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Participační práva...*, s. 5.

¹³³ KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej. Slyšení dítěte v rámci rodinné mediace. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 10, s. 356.

¹³⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rodina v mezinárodních...*, s. 173-177.

¹³⁵ Tamtéž.

v rozporu se zájmy dítěte, může být nahrazeno zapojením nepřímým, o tom rozhoduje vždy soud. Takový postup musí být ovšem vždy náležitě odůvodněn.¹³⁶ Důvody pro upuštění od přímého výslechu se musí posuzovat vždy v konkrétním případě a může jimi být například nedostatečná vyspělost dítěte, manipulace dítěte, nadměrný stres a zátěž pro dítě.

Samotnému provedení výslechu předchází posouzení soudce, zda je dítě schopné formulovat své názory a zda by mělo dojít k přímému, či nepřímému výslechu. Povinností soudce je také dítěti poskytnout informace o řízení, jeho průběhu i výsledku.¹³⁷

Přestože je prostředí u soudu velmi formální, soudce by se měl snažit vzbudit v dítěti příjemnou atmosféru, vést rozhovor v přátelském duchu a nevzbuzovat v dítěti nadměrné obavy. K tomu může posloužit, když si soudce sundá talár, neshlíží na dítě seshora, ale přizve ho ke svému stolu, případně si jde sednout za ním. Také výslech v kanceláři soudu, případně ve speciální místnosti určené pro výslech dítěte, se jeví jako méně formální než v soudní síni.¹³⁸

Soudce může dítě vyslechnout bez přítomnosti dalších osob, pokud by tyto osoby mohly ovlivňovat dítě natolik, že by nevyjádřilo svůj skutečný názor a zatajilo důležité informace. Často jsou výslechy prováděny bez přítomnosti rodičů a jejich právních zástupců. Dítě má ovšem právo na přítomnost důvěrníka v průběhu výslechu, pokud o něj požádá. O možnosti zvolení důvěrníka by mělo být dítě poučeno. Důvěrníkem může být kdokoli kromě zákonného zástupce¹³⁹. Měla by to být dítěti blízká osoba, před kterou dítě může otevřeně sdílet své pocity a názory a cítí se s ní v bezpečí. Tato osoba nesmí dítě jakkoli ovlivňovat. Většinou jsou jimi příbuzný, kamarád, oblíbený učitel, vedoucí zájmového kroužku či jiná osoba blízká. Důvěrník může být vyloučen jen tehdy, pokud by jeho přítomnost mohla způsobit maření účelu výslechu.¹⁴⁰

Z výslechu dítěte je pořízen záznam, který bude následně přepsán do protokolu.¹⁴¹ V rámci výslechu není možné, aby některé informace zůstaly utajené mezi soudcem a dítětem a nebyly zapsány do protokolu. Takové informace by totiž mohly soudce ovlivňovat a pokud by chtěl rozhodnout na základě těchto informací bez jejich zveřejnění, nemohl by rozhodnutí dostatečně odůvodnit. Zároveň pokud by byly informace v rozporu s prokázanými skutečnostmi a soud by informace získané od dítěte nepoužil, rozhodoval by vědomě na základě

¹³⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2019, sp. zn. IV. ÚS 1002/19, bod 18.

¹³⁷ ČAMDŽÍCOVÁ, Sabina. Právo dítěte být slyšeno..., s 149.

¹³⁸ JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha III...*

¹³⁹ JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha II...*

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 295/2008 Sb., zvláštní část, bod 6. dostupné z: databáze beck-online.cz.

nesprávných zjištění. Proto není možné, aby část rozhovoru mezi dítětem a soudcem zůstala nezveřejněna.¹⁴²

Výhodou přímého výslechu je získání bezprostředního dojmu, kdy na soudce kromě slov dítěte působí také jeho tón hlasu, postoj těla, mimika, gesta. Soudce si tak utváří názor na základě všech těchto faktorů. Také se může dítěte na cokoli doptat a v případě nejasností si upřesnit, co konkrétně chtělo dítě vyjádřit.

Přestože má přímý výslech mnoho pozitiv a je preferovaný zákonem, judikaturou i Výborem pro práva dítěte¹⁴³, v praxi je více používán nepřímý výslech dítěte. To může být způsobeno tím, že v řízeních, kde se rodiče dohodnou, se výslech soudcem jeví jako nadbytečný. Naopak v řízeních vysoce konfliktních by výslech dítěte mohl působit přílišný stres.¹⁴⁴ Přímý výslech dítěte je také časově i emočně náročný a zatěžuje soudce. Navíc soudce musí být dostatečně vzdělaný a kompetentní, aby mohl s dítětem rozhovor vést. Měl by umět posoudit psychický stav dítěte, znát způsoby vedení rozhovoru a mít alespoň základní znalosti z dětské psychologie či pedagogiky, např. vývojové specifika jednotlivých vývojových skupin.¹⁴⁵

Dítě může být **zapojeno** také **nepřímo**, a to **prostřednictvím zástupce**. Dítě je zastoupeno zpravidla zákonným zástupcem. Pokud ovšem dojde ke střetu zájmů, musí být dítěti jmenován kolizní opatrovník.¹⁴⁶ Ten musí být dítěti jmenován také vždy v řízeních ve věcech péče soudu o nezletilého.¹⁴⁷ Opatrovníkem může být osoba dítěti blízká, ale také pracovník organizace hájící zájmy dětí či advokát. Častým zástupcem je také OSPOD, který má hojně zkušenosti se zastupováním dětí. V mezinárodních věcech je opatrovníkem jmenován zpravidla Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.¹⁴⁸ Opatrovník hájí zájmy dítěte a jedná se soudem. Musí si být vědom toho, že zastupuje pouze dítě a zájem dítěte je pro něj předním hlediskem. Neměl by podlehnout manipulaci ani jedné ze stran sporu. Při sdělení názoru dítěte se opatrovník musí snažit o co nejpřesnější interpretaci.¹⁴⁹ Může se setkat také s tím, že se jej účastníci sporu snaží ovlivnit ve svůj prospěch skrze častý osobní kontakt, zprávy nebo emaily.

¹⁴² TOMEŠOVÁ, Jana. Výslech dítěte v soudním řízení. *Právní prostor* [online], 20. února 2020 [cit. 19. července 2024]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/vyslech-ditete-v-soudnim-rizeni#link->.

¹⁴³ COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 12...*, bod 35.

¹⁴⁴ KAVALÍR, Jakub. Úskalí zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízení před soudem (2.). *Právo a rodina*, 2016, roč. 18, č. 5, s. 15.

¹⁴⁵ ČAMDŽICOVÁ, Sabina. Právo dítěte být slyšeno..., s. 149.

¹⁴⁶ § 892 OZ.

¹⁴⁷ § 469 ZŘS.

¹⁴⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka. Opatrovnictví dítěte (§ 943). In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. Komentář. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 852.

¹⁴⁹ HOBL, Jaroslav. Názor a přání dítěte v civilním soudním řízení. *Rodinné listy*. 2018, roč. 7, č. 8, s. 11.

Z toho důvodu může být napadáno jeho sdělení názoru dítěte pro podjatost. Opatrovník může k výsledku dítěte přibrat další nestrannou osobu, aby předešel námitce podjatosti. Tato osoba by měla dítě znát, aby nenarušila důvěrnost rozhovoru, může se jednat například o učitelku ze školy¹⁵⁰. Přestože zákon umožňuje zjistit názor dítěte prostřednictvím zástupce, samotné jmenování opatrovníka nezbavuje soud povinnosti přímého výsledku dítěte.¹⁵¹ Od přímého výsledku lze upustit pouze na základě okolností uvedených výše v této kapitole.

Další možností nepřímého zjišťování názoru je **znalecký posudek**. Ten se používá převážně v případech, kdy je třeba k posouzení skutečností odborných znalostí. Posudek může být v méně složitých případech nahrazen odborným vyjádřením. Nemůže být nahrazen pouhou úvahou soudu, pokud je třeba odborných znalostí. Znalec musí být nestranný a lze jej vyloučit pro podjatost. Soud znalci vytyčí dostatečně určitě a srozumitelně jeho zadání a jsou mu položeny otázky, které má zodpovědět. Následně soud znalce vyslechne, případně uloží také povinnost vypracovat posudek písemně. Soud znalci poskytne podklady potřebné k vypracování posudku a může vynutit součinnost účastníků a třetích osob pomocí pořádkových opatření. Těmi mohou být předvedení či pořádková pokuta dle ustanovení § 52 a § 53 OSŘ. Účastník má tedy povinnost se například dostavit ke znalci a podat nutná vysvětlení.¹⁵² Pokud je znalec určen ke zjišťování názoru dítěte, také dítě má povinnost se k výsledku dostavit. Ovšem k odpovídání na otázky znalce dítě být nuceno nemůže, tato povinnost dítěte není nikde stanovena, jedná se pouze o právo být slyšeno, nikoli povinnost. Znalcem bude v tomto případě zpravidla odborník z oboru dětské psychologie. Tento způsob se ke zjišťování názoru dítěte příliš nepoužívá, neboť soud je sám schopen výslech dítěte provést, znalecký posudek se vypracovává delší dobu, což může vést k průtahům řízení, je často nepřesný a rodiče mnohdy soudu navrhuji vlastní posudky, které si nechali sami vytvořit.¹⁵³ Znalecký posudek se spíše používá při zjišťování vztahu mezi rodiči navzájem a mezi rodiči a dítětem, dále při posouzení, který z rodičů může dítěti poskytnout lepší výchovné prostředí a lépe se o něj dokáže postarat. Znalec hodnotí osoby a jejich vzájemné vztahy. Přičemž názor dítěte může sloužit jako nástroj při zjišťování informací a hodnocení situace. Sdělený názor dítěte je tak pouze vedlejším výsledkem posudku.

Názor dítěte může být zjištěn také nepřímo pomocí **OSPODu** Tato varianta je nejčastěji využívanou při nepřímém zjišťování názoru dítěte. OSPOD je soudem jmenován jako kolizní

¹⁵⁰ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Participační práva...*, s. 4.

¹⁵¹ Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2019, sp. zn. IV. ÚS 1002/19, bod 18.

¹⁵² LAVICKÝ, Petr. *Občanský soudní řád: Praktický komentář* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2016, aktualizováno k 1. lednu 2016 [cit. 19. července 2024]. Dostupné z: databáze noveaspi.cz.

¹⁵³ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Participační práva...*, s. 4.

opatrovník dítěte a zastupuje ho v soudním řízení.¹⁵⁴ Úkolem OSPODu je, aby zjistil vhodným způsobem názor dítěte. I zde pracovník OSPODu musí posuzovat vhodnost rozhovoru s dítětem na základě konkrétní situace, jeho vyspělosti a věku. Rozhovor musí vést dostatečně kompetentní pracovník, který je vyškolený pro práci s dětmi. Účelem rozhovoru není získání rozhodnutí dítěte či jeho preferencí k jednomu z rodičů, ale možnost dítěte mluvit o jeho pocitech, prožívání, co by si přálo změnit a co je pro něj těžké. Na základě rozhovoru pracovník OSPODu získá mnoho cenných informací, které zohledňuje při vyhodnocení situace dítěte. Častokrát je nutné mít s dítětem více schůzek, protože při prvním setkání dítě ne vždy důvěřuje pracovníku OSPODu, který je pro něj cizí a musí si k němu nejdříve vytvořit vztah, aby se mu svěřil s osobními věcmi.

Pracovník by měl zahájit rozhovor neutrálními tématy, získávat informace vždy o obou rodičích a měl by zjistit představu dítěte do budoucna. K rozhovoru může používat různé pomůcky zmíněné v kapitole 4.1.¹⁵⁵ Úlohou OSPODu je také dítě informovat o všech závažných věcech týkající se jeho osoby dle § 8 ZSPOD. V praxi je ovšem běžné, že pracovníci OSPODu s dítětem vůbec nekomunikují, neseznámí ho s důležitými skutečnostmi a ani nezjišťují jeho názor. Soudu je pak namísto názoru dítěte sděleno, co pracovník OSPODu považuje za nejlepší řešení pro dítě.¹⁵⁶ Pokud by OSPOD dítě nijak nezapojil, je úlohou soudu zjišťovat, proč tak nebylo učiněno a zda je takový postup opodstatněný. Soud také musí odlišovat projevený názor dítěte sdělený OSPODem od vyhodnocení situace dítěte OSPODem. Pracovník OSPODu musí názor dítěte předávat soudu nestranně a co nepřesněji, a to i za situace, kdy je tento názor v rozporu s nejlepším zájmem dítěte.

Soud může zjišťovat názor dítěte také dalšími způsoby, a to například posudky ze školy či jiných zařízení, rozhovory s učiteli, deníky dítěte, jeho obrázky, dopisy, zprávami v mobilním zařízení, nahrávkami hádek a mnohými dalšími. Rodiče jsou často kreativní v předkládání těchto materiálů soudu, aby ovlivnili jeho rozhodnutí ve svůj prospěch. Soud u takových důkazů musí zkoumat jejich zákonnost.¹⁵⁷

Zapojení dítěte v rámci soudního řízení by nemělo být omezeno pouze na jeho informování a zjišťování názoru v průběhu, ale mělo by být informováno také o výsledku včetně vysvětlení, jak byl jeho názor zohledněn. Takový postup zaručuje, že dítě je nejen

¹⁵⁴ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy* [online databáze]. 2018, č. 8, [cit. 20. července 2024]. Dostupné z: beck-online.cz.

¹⁵⁵ BRZOBOHATÝ, Robin a kol. *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte. Metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*. Brno: Tribun EU, 2015, s. 13-14.

¹⁵⁶ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního...

¹⁵⁷ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Participační práva...*, s. 4.

vyslechnuto, ale jeho názoru je přikládána náležitá váha a je zohledňován při rozhodování. Nespokojenost dítěte s výsledným řešením může vést k dalším postupům, například odvolání.¹⁵⁸

4.3 Způsoby zapojení dítěte v mediaci

Při zapojování dítěte do jakýchkoli procesů musíme dbát jeho zvýšené ochrany. Proto je třeba vždy dostatečně pečlivě zvažovat, kdy a jakým způsobem je vhodné dítě do mediace zapojit. Způsob a okamžik zapojení vždy záleží na konkrétních okolnostech případu i chování rodičů¹⁵⁹ a dítěte. Proto by se mělo zapojení dítěte vždy posuzovat individuálně.

Dítě je možné zapojit ještě **před začátkem mediace**, a to formou úvodního rozhovoru. Rozhovor může být veden mediátorem nebo jiným odborníkem. Komunikace přímo s mediátorem má jisté výhody, dojde k seznámení mediátora s dítětem a při případném setkání na samotném mediačním jednání se nemusí věnovat čas vzájemnému poznávání.¹⁶⁰ Dítě od počátku jedná pouze s jedním odborníkem, může si na něj zvyknout a navázat s ním důvěrný vztah. Při samotné mediaci dítě mediátora zná, může mu důvěřovat a díky tomu být více otevřené a upřímné. Dítě se vyhne možné stresové situaci z poznávání dalšího dospělého člověka. Oproti tomu nevýhodou zapojení samotného mediátora je riziko ovlivnění informacemi, které slyší od dítěte. Hrozí tak ztráta nestrannosti. Mediátor si musí velmi pozorně hlídat, jaké informace od dítěte byly důvěrné a nesmí je v mediaci před rodiči použít.

Rozhovor s dítětem může vést namísto mediátora také sociální pracovník, psycholog, jiný mediátor, nebo terapeut.¹⁶¹ Vedení úvodního rozhovoru sociální pracovnící je běžnou praxí například v Mediačním centru Olomouc. Sociální pracovníce před samotnou schůzkou s dítětem kontaktuje oba rodiče. Jedním z cílů setkání je informování rodičů o průběhu setkání s dítětem a domluva, jak budou seznámeni s informacemi poskytnutými dítětem. Rodiče na schůzce musí podepsat souhlas s rozhovorem dítěte, bez tohoto svolení nelze rozhovor uskutečnit. Na začátku setkání s dítětem sociální pracovníce poznává dítě a pokládá mu neformální otázky, projevuje zájem o školu a jeho záliby. Domluví se na takzvaném „stop“ pravidlu. To umožňuje dítěti neodpovídat na otázky, které mu jsou nepříjemné.

¹⁵⁸ COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 12...*, bod 30.

¹⁵⁹ V této kapitole popisují především vztah mezi rodiči a dítětem, a to především proto, že nejčastěji je dítě zapojováno v rámci tzv. rozvodové mediace, kde stranami jsou rodiči. Ovšem tyto metody zjišťování názoru dítěte se nevztahují pouze na rodiče, ale mohou se uplatnit na širší okruh lidí, např. na osvojitele, opatrovníky.

¹⁶⁰ BRZOBOHATÝ, Robin. *Možnosti participace dětí v mediaci*. In KUTLÍK, František (Ed.): *Rodinná mediácia v kontexte...*, s 22.

¹⁶¹ Tamtéž.

Sociální pracovnice zjišťuje, jak moc je dítě informované a vysvětlí mu důvod setkání. Sociální pracovnice se představí a sdělí dítěti pár informací o sobě. Po úvodní části je možné se přesunout na další část rozhovoru, ve které sociální pracovnice zjišťuje názor dítěte na konkrétní situaci, kvůli které rodiče mediaci vyhledali. Ke zjištění názoru může být využito mnoho pomůcek jako jsou emoční karty, pracovní listy a hry. Sociální pracovnice se snaží nebýt pro dítě autoritou, ale spíše přítelem, který chce pomoci jemu i jeho rodičům. Celý rozhovor by měl být proto veden neformální cestou, dítě by se mělo cítit bezpečně a ne v nadměrném stresu. Ke konci rozhovoru je dítěti nabídnuta možnost zapojení se do mediace. Následně se sociální pracovnice domlouvá s dítětem, které informace mohou být předány rodičům.¹⁶² Důvěrnost mezi sociální pracovníci a dítětem je velmi důležitá, proto žádné informace, které si dítě nepřeje sdělit, nejsou rodiči řečeny. To pomáhá dítěti být více otevřený a nebát se vyjádřit svůj skutečný názor bez ohledu na to, jak by na něj reagovali rodiče. Dítě může být následně zapojeno do mediace a říct rodičům svůj pohled, nebo zjištěné názory rodičům sdělí sociální pracovnice. V případě druhé možnosti sociální pracovnice spolu s dítětem vytvoří vzkaz, který je rodičům následně sdělen.¹⁶³ Vytváření vzkazu zamezuje špatné interpretaci či nepřesnostem.

Dítě je možné zapojit také v **průběhu mediace**. Dítě může být zapojeno přímo, anebo nepřímým. **Při přímém zapojení** se dítě účastní mediačního setkání, a to buď samo, nebo v přítomnosti dalšího odborníka. Zapojení může proběhnout pouze se souhlasem rodičů i dítěte. **Při zapojení dítěte samotného** musíme dopředu dostatečně zvážit jeho vyspělost, schopnost plnohodnotně se zapojit do rozhovoru s dospělými a připravit na takové zapojení rodiče. Dítě se neúčastní prvního mediačního setkání a zapojuje se nejdříve od druhého setkání. **Při zapojení s odborníkem** je dítěti poskytována větší ochrana a podpora. Odborník pomáhá dítěti vyjádřit své myšlenky a přání, porozumět sdělení dospělých a dovysvětlit návrhy řešení.¹⁶⁴ Odborník zajišťuje, aby dítě dostalo prostor vyjádřit vše, co potřebuje, případně může informace dítěte doplnit. Napomáhá zapojení dítěte vhodným způsobem do diskuze při vznikající dohodě. Dále sleduje, jak se dítě na mediaci cítí a pokud usoudí, že pro něj není účast na mediaci dále vhodná, může s dítětem odejít. Také dítě musí mít možnost kdykoli schůzku opustit, když se na ní necítí dobře.¹⁶⁵

¹⁶² POLÁKOVÁ, Lenka. *Praxe mediačního centra Olomouc – zapojování dětí do mediace*. In BRZOBOHATÝ, Robin (Ed): *Zapojení dětí do mimosoudních...*, s 68-69.

¹⁶³ Tamtéž, s. 69.

¹⁶⁴ BRZOBOHATÝ, Robin. *Možnosti participace dětí v mediaci*. In KUTLÍK, František (Ed.): *Rodinná mediace v kontexte...*, s 27.

¹⁶⁵ TRÁVNÍČKOVÁ, Michaela. *Strategie participace...*, s. 25, 26.

Na pomezí přímého a nepřímého zapojení dítěte je **oddělené jednání**. Rodiče i dítě jsou v rozdílných místnostech a mediátor mezi nimi funguje jako „tlumočník“. Vede rozhovor pouze s dítětem a následně v jiné místnosti jen s rodiči. Předává informace získané od dítěte rodičům a naopak sdělení od rodičů předává dítěti.¹⁶⁶ Výhodou je, že dítě je přítomno po celou dobu mediace a proto může kdykoli doplnit potřebné skutečnosti. Zároveň informace sdílí mediátorovi a nikoli přímo rodičům, proto může být více otevřený a sdělit věci, které by rodičům neřeklo. Nicméně pro mediátora může být těžké udržet si nestrannost a důvěrnost. Zároveň je mnohem těžší řídit celý proces, neboť se musí soustředit na dvě odlišná prostředí a dva odlišné přístupy jednání.

V případě **nepřímého zapojení** se dítě mediačního setkání osobně neúčastní, ale jeho názory jsou zohledňovány v průběhu mediačního jednání i při tvorbě dohody. Existuje několik způsobů, jak lze dítě nepřímo do mediace zapojit. Nejjednodušší a nejčastěji využívanou formou je **rozhovor s rodiči o dítěti**. Rodičům jsou na začátku mediace kladeny ze strany mediátora otázky o věku a jménu dítěte, jeho zálibách, chování, škole, vztahu k rodičům, přáních a názorech. Mediátor zjišťuje, co dítě ví o situaci rodičů a jak na ni reaguje. Mediátor se s rodiči může bavit také o možnostech dopadu konfliktu na dítě. Otázky mají rodiče navést k uvědomění, že konflikt neovlivní jen je, ale je třeba zohledňovat dítě a brát v potaz i jeho přání a zájmy.¹⁶⁷ Dle mého názoru by tento způsob měl být nutným minimem zapojení dítěte. Pokud není jiná možnost, jak vnést názory a přání dítěte do mediace, měl by mediátor vždy klást dotazy na zájmy a přání dítěte a snažit se rodiče vést k zohlednění jeho potřeb.

Dalším způsobem nepřímého zapojení je možnost postavit **mediátora** do role **specialisty hájícího zájem dítěte**. Mediátor v tomto případě vnáší do mediace zájmy, témata a potřeby dítěte a možný dětský pohled na situaci.¹⁶⁸ Oproti první situaci se tento způsob liší v tom, že pohledy a zájmy přináší do mediace přímo mediátor, nikoli rodiče. Tato metoda může být efektivní cestou, jak zabránit opomíjení dětských potřeb. Zároveň je v souladu s povinností mediátora zohledňovat zejména zájem dítěte. Nevýhodou by mohla být možná ztráta nestrannosti mediátora. Také pokud se mediátor přímo neseťká s dítětem, bude do mediace vnášet pouze obecné potřeby a zájmy dětí, nikoli individuální pohledy a přání konkrétního dítěte, které se mohou často velmi lišit od obecných zájmů vnímaných dospělými.

¹⁶⁶ PIKALOVÁ, Iva Langer. *Dítě v mediaci* [online]. Právní prostor, 22. prosince 2023 [cit. 25. června 2024]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/dite-v-mediaci>.

¹⁶⁷ BRZOBOHATÝ, Robin. *Možnosti participace dětí v mediaci*. In KUTLÍK, František (Ed.): *Rodinná mediácia v kontexte...*, s. 23.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 24.

Dalším možným způsobem nepřímého zapojení dítěte je **zapojení třetí osoby**, která je odlišná od osoby mediátora, bude obhajovat zájmy dítěte a vnášet do mediace jeho potřeby. To umožní mediátorovi zůstat nestranným a nezávislým a zároveň dítě bude mít zastánce a jeho potřeby budou v mediaci diskutovány. Touto osobou může být advokát, jehož povinností je zastupovat dítě na jednáních, hájit jeho zájmy a sdělovat jeho názory. K tomu, aby advokát mohl svoji roli naplňovat, musí znát konkrétní dítě, jeho názory a pohled na situaci. Je tedy nutné se s dítětem osobně setkat. Dítě může nabýt jistoty, že je zde někdo, kdo bude chránit jeho zájmy a na koho se může obrátit.¹⁶⁹ Advokát by měl mít vzdělání a dovednosti na práci s dětmi a měl by při rozhovoru s dítětem působit neformálně, aby si získal důvěru dítěte a dítě mu mohlo sdělit svoje názory a myšlenky beze strachu. Osobou zastupující zájem dítěte může být také psycholog, sociální pracovník či opatrovník. Ti mají trochu odlišnou roli od advokáta. Přináší do mediace obecné zájmy a obavy dítěte, ale nemusí znát konkrétní dítě a jeho individuální potřeby. Při jednání se řídí obecnými znalostmi z vývojové psychologie dítěte. Nevýhodou takového zapojení je, že přestože na dítě bude brán ohled, jeho individuální názor v mediaci nezazní.¹⁷⁰

Možností je také **BIM model**¹⁷¹, kdy je dítě nepřímo zapojeno v rámci dětského rozhovoru. Tento rozhovor je veden mediátorem. Mediátor se setká s rodiči i dítětem, v případě sourozenců se všemi dětmi v rodině, pokud s tím rodiče i sourozenci souhlasí. Na začátku schůzky jsou všichni informováni o jejím průběhu a účelu. Poté rodiče opustí místnost a mediátor vede rozhovor pouze s dětmi. Rozhovor trvá v průměru 20-25 minut. Účelem rozhovoru je pomoci dětem pochopit proces změny, ve kterém se nachází jejich rodina a předcházet případným problémům tím, že je dětem dána možnost vyjádřit své pocity a reakce. Hlavním cílem je naplnit článek 12 ÚPD na participaci. Dětem jsou na základě těchto cílů pokládány 3 otázky, a to „*Co se děje/stalo? Jak se cítíš? Je něco, co bys chtěl říct svým rodičům?*“ Informace, které děti chtějí sdělit svým rodičům, jsou sepsány do zprávy. Tato zpráva by měla být formulována řečí konkrétního dítěte. Po konci dětského rozhovoru je zahájena mediace s rodiči bez přítomnosti dětí, ta začíná přečtením zprávy mediátorem. Po ukončení mediace je přizváno opět dítě na schůzku s rodiči a mediátorem. Dítěti je sděleno, jak se rodiče dohodli. Pokud by rodiče nedospěli k dohodě, je dítě informováno i o této skutečnosti. V případě nutnosti dalších mediačních jednání již není dítě přítomno. Po šesti

¹⁶⁹ Tamtéž, str. 24.

¹⁷⁰ Tamtéž, str. 24–25.

¹⁷¹ Tento model vznikl v Norsku pod názvem *Barn i mekling*, proto BIM. Do angličtiny lze přeložit jako *Children in Mediation*, tedy *Dítě v mediaci*.

měsících je dítě spolu s rodiči pozváno na další schůzku sloužící k hodnocení a případné úpravě plánu.¹⁷²

Tato metoda umožňuje dítěti být informováno o změnách v jeho rodině a zároveň vyjádřit svůj názor a potřeby. Dítě má možnost setkání přímo s mediátorem a to mu může dát pocit, že je zapojeno a jeho názor je důležitý. Zároveň má možnost mluvit o svých pocitech a prožívání. Výhodou BIM je také následné sdělení výsledků mediačního jednání dítěti. Je tak zaručeno, že dítě bude informováno nejen o situaci, ve které se nachází, ale i o budoucím uspořádání. Ovšem je nutné podtrhnout, že se stále jedná o nepřímé zapojení. Dítěti není umožněno se účastnit přímo mediačního jednání a není zapojeno do vytváření dohody.

Stále častěji využívanou je **metoda CIP**¹⁷³ Používá se například v Austrálii, Velké Británii a Irsku. Metoda se zaměřuje na omezení negativního vlivu konfliktu na dítě. Přináší dětský pohled, jeho myšlenky, obavy a strachy do mediace, aniž by dítě při sdělování těchto názorů a pocitů muselo čelit přímo rodičům.¹⁷⁴ Dítě se svěřuje třetí osobě, tou může být mediátor, komediátor nebo dětský specialista, který následně sdělení dítěte předává rodičům. Po vzoru CIP v Anglii celý proces začíná oddělenou schůzkou mediátora a každého z rodičů. Cílem je představit mediaci, posoudit situaci a vhodnost zapojení dítěte a vysvětlit účel a průběh zapojení dítěte. Poté následuje společná schůzka obou rodičů s mediátorem, kdy jsou rodiče připravováni na zapojení dítěte a dávají souhlas, aby se jejich dítě účastnilo. Také se řeší důležité otázky, které jsou odlišné v každém konkrétním případě. Pak proběhne rozhovor dítěte s mediátorem, komediátorem nebo dětským specialistou. V případě sourozenců je možné, aby se schůzky účastnilo více dětí zároveň. Dítě má možnost mluvit o situaci v jeho rodině, může vyjádřit své myšlenky a obavy. Přináší pohled na situaci z dětské perspektivy. Zároveň se domlouvá na tom, co a jakým způsobem bude sděleno s rodiči a jak bude následně dostávat zpětnou vazbu.

Dalším krokem při používání metody CIP je informování rodičů o věcech, které dítě vyjádřilo a dle domluvy mají být rodičům sděleny. Tyto názory a myšlenky sdílí ten, kdo hovořil s dítětem. Následuje setkání s mediátorem a rodiči, na kterém řeší svůj konflikt a snaží se dosáhnout dohody. Po této schůzce je sdělena dítěti zpětná vazba způsobem, na kterém se dohodli. To může být prostřednictvím rodinné schůzky, setkání s mediátorem, komediátorem či dětským specialistou, případně telefonicky či dopisem. Dítěti jsou sděleny

¹⁷² NYLUND, Anna a kol. *Nordic Mediation...*, s. 186-187.

¹⁷³ Jedná se o zkratku anglického pojmu *Child inclusive practice*, do češtiny lze přeložit jako *Praxe zahrnující děti*.

¹⁷⁴ BRZOBOHATÝ, Robin, BOUŠA Ondřej. *Mediace se zapojením dětí na Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí*. In BRZOBOHATÝ, Robin (Ed): *Zapojení dětí do mimosoudních...*, s 42.

všechny potřebné informace o jeho situaci. Po tomto sdělení proběhne opět schůzka s rodiči a mediátorem sloužící k finalizaci dohody. Také třetí osoba se setká s dítětem a probírá s ním dohodu, aby jí dítě zcela porozumělo a nabízí dítěti podporu.¹⁷⁵ Jde o formalizovaný proces, který požaduje zapojení více odborníků a je náročnější na čas, finance i domluvu. Ovšem zajistí dítěti naplnění jeho participačních práv dle ÚPD a umožní rodičům slyšet názor dítěte. Mediátor by měl dbát na to, aby byl tento projevený názor zohledněn při uzavírání dohody. Pokud je třetí osobou dětský specialista, napomáhá dodržení nestrannosti a neutrality mediátora, neboť ten není ovlivněn setkáním s dítětem. Metodu CIP lze vzít jako příklad a dopravit ji na základě potřeb jednotlivých dětí i zaběhnuté praxe.

Dítě je možné zapojit také **po skončení mediace**. Zapojení dítěte v této fázi není podmíněno předešlým zapojením. Příkladem zapojení dítěte, které bylo procesu již účastno v průběhu mediace, jsou metody CIP a BIM. V metodě BIM je dítě informováno o dohodě, případné nedohodě rodičů a po 6 měsících je společně s rodiči pozváno na schůzku hodnotící dohodu. Zapojení má tak spíše informativní charakter. Oproti tomu v metodě CIP je dítě seznámeno s dohodou rodičů a až po vyjádření jeho názoru je metoda finalizována. To znamená, že v případě nesouhlasu dítěte může být dohoda rodičů přepracována. Pokud dítě nebylo doposud zapojeno, lze ho zapojit pomocí **rodinného setkání**. I toto setkání může mít dvojí charakter. A to pouze informativní, pokud je dítě zapojeno již po uzavření dohody. Cílem takového setkání bude vysvětlit dítěti dohodu a důsledky a případné změny pro něj. Druhou možností pak je setkání před finalizací dohody. I zde je dítě seznámeno s dohodou a jejím obsahem, ovšem pokud dítě má nějaké námitky a výtky vůči dohodě, rodiče zváží její přepracování na základně podnětů dítěte. Dítě alespoň touto cestou může zasahovat do finální podoby dohody.¹⁷⁶

Přes mnohé možnosti zapojení dítěte musíme vždy pečlivě zvažovat, která možnost je nejvhodnější s ohledem na vyspělost, povahu a projevy dítěte, závažnost situace, ochotu rodičů umožnit dítěti zapojení, fázi i průběh mediace a znalosti a dovednosti mediátora či jiného odborníka. Osobně se nejvíce přikláním k možnosti přímého zapojení dítěte s odborníkem, případně metody BIM a CIP. Na těchto způsobech zapojení spatřuji velkou výhodu v osobním kontaktu odborníka s dítětem, díky kterému může docházet k dostatečnému a komplexnímu informování dítěte. Dítě má také dostatek prostoru i příležitosti vyjádřit svůj názor, který je poté pod vedením odborníků sdělen rodičům. Velké pozitivum spatřuji také v následném zapojení

¹⁷⁵ VOICE OF THE CHILD DISPUTE RESOLUTION ADVISORY GROUP. *Final Report.*, s. 29.

¹⁷⁶ BRZOBOHATÝ, Robin. *Možnosti participace dětí v mediaci*. In KUTLÍK, František (Ed.): *Rodinná mediácia v kontexte...*, s. 27.

dítěte, které je informováno o dohodě a v některých případech má dokonce možnost výslednou dohodu ovlivnit, resp. v případě nespokojenosti s dohodou ji rodiče znovu projednávají. Seznámení dítěte s dohodou nestrannou třetí osobou napomáhá plnému pochopení obsahu dohody a může vést k jejímu lepšímu dodržování ze strany dítěte. Odborník dohodu představuje nestranně, nezaujatě a šetrně. Dítě má možnost seznámit se s důvody, které vedly k přijetí dohody a klást otázky k lepšímu porozumění. Dítě tak může naplnit svoje participační práva.

Diskuse

Na základě poznatků z předchozí kapitoly srovnám soudní řízení a mediaci. Zaměřím se na jednotlivé odlišnosti a podobnosti a také limity a přednosti zapojení dítěte do mediace a soudního řízení. **O zapojení dítěte** do soudního řízení a stejně tak mediace **rozhoduje** vždy ten, kdo řídí celý proces. V mediaci je to mediátor a v soudním řízení soudce. Musí dobře zvážit vhodnost zapojení dítěte na základě jeho věku, vyspělosti a konkrétních okolností případu. Také rozhodují o způsobu zapojení. Mediátor určuje, zda bude dítě zapojeno před začátkem mediace, v průběhu či po skončení. Také rozhoduje o tom, jestli názor dítěte zjistí sám, nebo si přizve dalšího odborníka specializovaného na práci s dětmi. Dle toho vybírá konkrétní způsob zapojení dítěte. Při rozhodování o zapojení dítěte musí vždy zohledňovat potřeby, zájmy a přání rodičů i dítěte. Stejně tak soudce rozhoduje, v jaké fázi řízení dítě zapojí a jestli bude zjišťovat jeho názor sám, nebo tuto úlohu přenechá soudnímu znalci, OSPODu či zástupci dítěte. Neexistuje žádná jednotná praxe pro zapojení dítěte v mediaci a soudním řízení. Záleží tak na konkrétních odbornících, jaké způsoby použijí. Existují ovšem různé metody, které jsou používány napříč zeměmi, příkladem je metoda CIP.

V mediaci hovoříme o **přímém a nepřímém zapojení** dítěte. Přímým zapojením dítěte je myšlena fyzická účast dítěte na mediačním jednání, a to buď s podporou odborníka, či dítěte samotného. Při nepřímém zapojení se dítě neúčastní mediačního jednání, ale jeho názor je do mediace vnesen jiným způsobem. Oproti tomu v soudním řízení rozlišujeme přímé zjišťování názoru, které provádí soud, a nepřímé zjišťování názoru, které provádí znalec, OSPOD nebo zástupce dítěte. Toto přímé a nepřímé rozlišení má tedy jak v mediaci, tak v soudním řízení, odlišný význam.

Prostředí a pomůcky používané k informování dítěte a zjištění jeho názoru mohou být stejné jak v soudním řízení, tak v mediaci. Záleží pouze na jednotlivých odbornících a institucích, jaké pomůcky budou používat a jaké prostředí zvolí. Příkladem velmi vhodného prostředí pro zjišťování dětského názoru a využívání mnoha pomůcek je Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.¹⁷⁷ Každý, kdo se specializuje na práci s dětmi, by měl mít připravenou místnost, případně část místnosti, pro práci s dětmi. Domnívám se, že mediační kanceláře a OSPOD by měly být více přizpůsobené na práci s dětmi. Také znalec, který je při zjišťování názoru dítěte nejčastěji dětským psychologem, by měl mít přizpůsobenou pracovnu pro děti. Oproti tomu soudy a soudní kanceláře nejsou primárně určené na práci s dětmi a proto

¹⁷⁷ TRÁVNÍČKOVÁ, Michaela. *Strategie participace...*, s. 14-19.

není tak časté, aby měly místnost nebo část kanceláře vyhrazenou dětem. Ovšem k vytvoření takových obecných závěrů by byla třeba provést studie zaměřující se na prostředí vyhrazené na zjišťování dětského názoru u jednotlivých odborníků a institucí. Tato studie by se mohla věnovat také pomůckám používaným jednotlivými odborníky a sledovat, zda se liší pomůcky a práce s nimi u odborníků v různých oborech, například soudci, mediátory, pracovníky OSPODu, či dětskými psychology.

Rozdílnou roli při zapojení dítěte mají rodiče. Mediace je založena na principu dobrovolnosti, a proto rodiče musí vždy dát **souhlas** k zapojení dítěte, a to k zapojení přímému i nepřímému. Mediátor nikdy nemůže vést rozhovor s dítětem bez předchozího souhlasu rodičů a dítěte. V soudním řízení může dojít k informování a výslechu dítěte bez vědomí rodičů. To převážně v situacích, kdy by rodiče zapojení dítěte bránili, nebo jej jinak mařili. Ke kontaktování dítěte bez souhlasu rodičů může dojít například v jeho škole. Ovšem jedná se o krajní řešení a rodiče musí být o tomto styku s dítětem bezodkladně poté informováni.

Také **nakládání s informacemi** se liší. V mediaci může dítě při rozhovoru s odborníkem sdělit otevřeně všechny svoje pocity a myšlenky. Na závěr se odborník s dítětem domlouvá, které informace mohou být zveřejněny rodičům a které mají zůstat důvěrné. Oproti tomu pokud by dítě bylo vyslechnuto v rámci soudního řízení, všechny skutečnosti sdělené dítětem by měly být zaznamenány a sděleny soudu, v případě přímého výslechu by je měl soud zaznamenat do protokolu. Tato rozdílnost dle mého názoru mění podstatu účelu rozhovoru. Neboť v mediaci může být dítě více otevřené a může vyjádřit své názory a obavy, aniž by se o nich dozvěděli rodiče. Účelem rozhovoru tak není pouze získat informace od dítěte, ale umožnit mu svěřit se s jakýmikoli svými pocity, postoji a starostmi. Oproti tomu v soudním řízení by měl být soud seznámen se všemi informacemi sdělenými dítětem, aby mohl rozhodnout na základě zjištěného skutkového stavu blížícího se co nejvíce realitě.

Soud má **povinnost zjistit názor dítěte**, které je schopné formulovat své názory. Opomenutí participačních práv dítěte může být důvodem pro zrušení rozhodnutí. Důvodem může být situace, kdy soud dítě vůbec nevyslechne, ale také situace, kdy je dítě vyslechnuto a k jeho názoru není nikterak přihlédnuto. Mediátor takovou povinnost nikde stanovenou nemá. Možnost vést rozhovor s dítětem je čistě dobrovolná a jeho nezapojení nezpůsobuje neplatnost mediační dohody.

Soud musí **názoru dítěte** přiložit náležitou váhu a brát ho v potaz při rozhodování. Toto právo je chráněno povinností soudu rozhodnutí náležité odůvodnit. Soudy by měly dítěti vysvětlit, jak byl jeho názor při rozhodování zohledněn. Přestože je projevený názor dítěte

důležitým vodítkem při rozhodování, není jim soud vázán, neboť musí vždy rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte. Také mediátor musí zohledňovat nejlepší zájem dítěte v konfliktech, které se dítěte bezprostředně týkají a měl by vést rodiče k tomu, aby brali v úvahu názor dítěte při rozhodování. Nemá ale žádné prostředky, které by rodiče přiměly vytvořit dohodu v nejlepším zájmu dítěte. Role mediátora tak spočívá v tom, že na základě svého působení na rodiče se je snaží motivovat, aby vytvořili dohodu v nejlepším zájmu dítěte. Oproti tomu soud sám autoritativně rozhoduje a jeho rozhodnutí musí být vždy v nejlepším zájmu dítěte.

Soudní řízení tak dítěti poskytuje větší právní ochranu, neboť zohledňuje vždy jeho nejlepší zájem a upření jeho participačních práv může vést ke zrušení rozhodnutí. Dítě může být zapojeno i bez souhlasu rodičů, dokonce i proti jejich vůli. Oproti tomu mediace umožňuje dítěti mluvit s odborníkem více otevřeně o svých prožitcích, neboť dítě samo určuje, které informace jsou rodičům předány. Vyjádření dítěte může být tak více osobnější a důvěrnější, bez obav z následků. Zároveň některé způsoby zapojení umožňují dítěti podílet se přímo na tvorbě výsledné dohody. Nevýhodou je, že na zapojení do mediace nemá dítě dle českých předpisů právní nárok a závisí na souhlasu rodičů a posouzení mediátora.

V soudním řízení má dítě právo na zapojení. Soud musí zohlednit názor dítěte a zdůvodnit své rozhodnutí. Mediátor takovou povinnost nemá. Nicméně mediace umožňuje větší svobodu v rozhodování, jakým způsobem dítě zapojit a kdo bude s dítětem vést rozhovor. Rozhovor může být také důvěrnější a otevřenější. Mediátor přizpůsobuje proces individuálním potřebám stran. Oproti tomu soudní řízení je více formální a primárně by měl vést výslech soudce, až jako sekundární možností je přenechání výslechu znalci, zástupci či OSPODu.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo srovnat přednosti a limity naplňování práva dítěte být slyšeno v rámci mediace a soudního řízení. K naplnění cíle jsem si stanovila 3 výzkumné otázky.

1) Od jakého věku je možné dítě zapojit do mediace a soudního řízení?

Dospěla jsem k závěru, že nemáme stanovenou minimální věkovou hranici pro zapojování dítěte v soudním řízení. Neboť věková hranice 12 let uvedená v OZ a v ZSPOD je zakotvená pomocí vyvratitelné domněnky a určuje nejzazší možnou hranici pro výslech dítěte. Soudy dlouhodobě rozhodují, že již ve věku 10 let je dítě schopné vyjádřit svůj názor a uvádějí, že je třeba zkoumat vždy individuální okolnosti případu a posoudit věkovou hranici v závislosti na vyspělosti každého dítěte. Proto mohou být vyslýchány i děti mladší 12 let. Ústavní soud již několikrát rozhodl, že i šestileté dítě může být schopné vyjádřit svůj názor a mělo by být v soudním řízení vyslechnuto.

Také v mediaci nemáme nikde stanovenou věkovou hranici pro zapojení dítěte. Některé průzkumy uvádějí, že zapojují i děti mladší šesti let. V ČR je známé Mediační centrum Olomouc, které pro zapojení dítěte stanovilo věkovou hranici šest let. V Anglii Family Mediation Council doporučil nejzazší věkovou hranici pro zapojení dítěte 10 let. Tato praxe dokazuje, že i dítě mladší 12 let může být běžně zapojováno do mediace.

Na výzkumnou otázku, od jakého věku je dítě možné zapojit do mediace a soudního řízení nelze odpovědět jednotnou věkovou hranicí. Zavést přesnou věkovou hranici není ani doporučované, neboť taková skutečnost by mohla zamezit dostatečně vyspělým dětem nedosahující věkové hranice být zapojovány. Dle výzkumů a praxe je možné umožnit i dětem mladším šesti let, aby se zapojily.

2) Jaké způsoby jsou používány pro participaci dítěte v mediaci a soudním řízení?

Ve čtvrté kapitole jsem podrobně popsala jednotlivé způsoby používané při participaci dítěte. Věnovala jsem se také pomůckám, které lze při zapojování použít. V soudním řízení může být dítě vyslechnuto přímo prostřednictvím soudce, nebo nepřímo prostřednictvím znalce, OSPODu nebo zástupce. Primární způsob výslechu dítěte by mělo být soudem. K zapojení dítěte lze použít například formu rozhovoru, hry nebo maňáskového divadla. V rámci mediace může být dítě zapojeno přímo, kdy se dítě účastní mediačního setkání, a to buď samo, nebo s odborníkem. V rámci nepřímého zapojení lze dítě zapojit prostřednictvím rozhovoru s rodiči o dítěti. Další možností je postavit mediátora do role

specialisty hájícího zájem dítěte, nebo zapojit třetí osobu, která bude obhajovat zájmy dítěte a vnášet do mediace jeho potřeby. Dále lze využít modelu BIM, metody CIP, nebo možnost rodinného setkání. Také v rámci mediace se může použít forma rozhovoru či například hry. Záleží pouze na mediátorovi a na potřebách a zájmech stran, který způsob bude využit. V rámci soudního řízení i mediace mohou být použity stejné pomůcky, příkladem jsou emoční karty, pracovní listy a kresba. Nejistila jsem důvody pro zavádění jednotné praxe při zapojování dítěte, neboť každý odborník, ať už v soudním řízení či mediaci, má různé zkušenosti a kompetence a měl by vždy najít způsoby jak dítě vhodně a efektivně zapojit.

3) Jaké jsou přednosti a limity zapojení dítěte v mediaci a soudním řízení?

Soudní řízení a mediace mají své limity i přednosti. Výhodou soudního řízení je možnost zapojit dítě bez souhlasu rodičů. Dítě může uplatňovat svoje právo být slyšeno a jeho názor musí být zohledněn. Soudce má povinnost odůvodnit svoje rozhodnutí a jeho zohlednění dětského názoru. To přispívá ke skutečnému naplnění participačních práv dítěte, nikoli jen formalistickému zapojení dítěte bez zohlednění jeho projeveného názoru při rozhodování. Nevýhodou soudního řízení je jeho větší formálnost a menší důvěrnost při nakládání s informacemi sdělenými dítětem.

Výhodou mediace je umožnění větší otevřenosti a důvěrnosti dítěte v průběhu rozhovoru. Mediátor se nemusí řídit žádnými striktně stanovenými postupy a může celý proces přizpůsobit zapojení dítěte i potřebám účastníků. Při vybraných způsobech zapojení má dítě možnost účastnit se přímo mediačního jednání a mít možnost přispět k tvorbě výsledné dohody. Nevýhodou je nutnost souhlasu rodičů se zapojením, neboť účast dítěte na mediaci není jeho právem, ale pouze možností.

Cíl diplomové práce jsem naplnila zodpovězením první a třetí výzkumné otázky. Také na druhou výzkumnou otázku jsem odpověděla, ale zde vidím prostor pro rozšíření. Dalo by se například pomocí studie zjišťovat, jak vypadá v praxi prostředí vyhrazené na práci s dítětem při zapojení dítěte v rámci soudního řízení a mediace. Dále, jaké pomůcky používají různí odborníci a jakým způsobem je veden rozhovor těmito odborníky. I tato kritéria by se dala na základě poznatků z praxe následně porovnat.

Diplomová práce přináší rozšiřující poznatky do diskuzí o zapojování dítěte do mediace a zároveň poskytuje srovnání takového zapojení v mediaci a soudním řízení. Na základě informací v diplomové práci lze doporučit odstranění věkové hranice 12 let z právních předpisů, neboť je již dávno překonaná. Pokud by měla v právní úpravě zůstat, tak by bylo vhodné ji alespoň snížit v souladu s vývojem judikatury.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- BARLOW, Anne, EWING Jan. *Children's Voices, Family Disputes and Child-Inclusive Mediation*. Bristol: Bristol University Press, 2024, 198 s.
- BRZOBOHATÝ, Robin a kol. *Rukověť mediátora, aneb, Co je dobré vědět nejen ke zkouškám mediátora*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022, 324 s.
- FOLBERG, Jay a kol. *Divorce and family mediation: models, techniques, and applications*. New York: Guilford Press, 2004, 560 s.
- HOLÁ, Lenka, MALACKA, Michal. *Mediace a reflexe jejích aktuálních trendů*. Praha: Leges, 2014, 416 s.
- HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2011, 272 s.
- HOLÁ, Lenka. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada Publishing, 2013, 512 s.
- HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014, 256 s.
- HOPT, Klaus J, STEFFEK, Felix. *Mediation: Principles and Regulation in Comparative Perspective*. Oxford: Oxford University Press, 2013, 1347 s.
- HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. I.-III. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, 988 s.
- NYLUND, Anna a kol. *Nordic Mediation Research*. Springer Open, 2018, 279 s.
- POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se, aneb, Průvodce mediačním procesem*. Praha: Alfom, 2013, 197 s.
- RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H. Beck, 2015, 213 s.
- ROBERTS, Marian. *Mediation in family disputes: principles of practice*. 3. vydání. Aldershot: Ashgate, 2008, 293 s.
- ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. Praha: Portál, 2012, 208 s.
- ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces: obecná část a sporné řízení*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, 502 s.
- ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. Praha: C.H. Beck, 2015, 379 s.
- ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rodina v mezinárodních souvislostech*. Praha: Leges, 2019, s. 180.

ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010, 368 s.

ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 565 s.

WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Část první: Řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Linde Praha, 2018, 648 s.

Komentáře

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, 1205 s.

JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha II., Zvláštní řízení soudní* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2023, aktualizováno k 1. lednu 2023 [cit. 15. března 2024]. Dostupné z: databáze noveaspi.cz.

JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha III, Zvláštní řízení soudní* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2016, aktualizováno k 1. lednu 2023 [cit. 15. března 2024]. Dostupné z: databáze noveaspi.cz.

LAVICKÝ, Petr. *Občanský soudní řád: Praktický komentář* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2016, aktualizováno k 1. lednu 2016 [cit. 19. července 2024]. Dostupné z: databáze noveaspi.cz.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek II, (§ 655 až 975)* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2023, aktualizováno k 1. lednu 2023 [cit. 15. července 2024]. Dostupné z: databáze noveaspi.cz.

Sborníky

BRZOBOHATÝ, Robin a kol. *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte. Metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*. Brno: Tribun EU, 2015, 128 s.

BRZOBOHATÝ, Robin (Ed): *Zapojení dětí do mimosoudních rozhodovacích procesů*. Brno: Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, 2019, 150 s.

KUTLÍK, František (Ed.): *Rodinná mediácia v kontexte aktuálnej právnej úpravy*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n. o. v spolupráci so Slovenským inštitútom pre mediáciu a Asociáciou rodinných mediátorov Slovenska, 2016. 119 s.

ROGALEWICZOVÁ, Romana a Cirbusová, Martina (Ed): *Zájem dítěte v soudní praxi*. Brno: Tribun EU, 2015, 42 s.

ŠVEHLÁKOVÁ, Bronislava (Ed.): *Mediátor ako súčasť interdisciplinárnej spolupráce pri riešení rodinných sporov II*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n. o. v spolupráci so Slovenským inštitútom pre mediáciu a Asociáciou rodinných mediátorov Slovenska, 2012, 148 s.

Odborné časopisy

ČAMDŽÍCOVÁ, Sabina. Právo dítěte být slyšeno jako základní participační právo. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2021, roč. 29, č. 1, s 137-52.

HÁJKOVÁ, Šárka. Mediace v kontextu občanského soudního řízení. *Bulletin advokacie*, 2006, roč. 148, č. 6, s. 24-26.

HOBL, Jaroslav. Názor a přání dítěte v civilním soudním řízení. *Rodinné listy*. 2018, roč. 7, č. 8, s. 7-13.

KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej. Slyšení dítěte v rámci rodinné mediaci. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 10, s. 353-358.

KOVÁŘOVÁ, Daniela. Participační práva dětí. *Rodinné listy*. 2015, roč. 4, č. 9, s. 1-10.

KAVALÍR, Jakub. Úskalí zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízení před soudem (1.). *Právo a rodina*. 2016, roč. 18, č. 5, s. 18-22.

KAVALÍR, Jakub. Úskalí zjišťování názoru nezletilého dítěte v řízení před soudem (2.). *Právo a rodina*, 2016, roč. 18, č. 5, s 14-17.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy* [online databáze]. 2018, č. 8, [cit. 20. července 2024]. Dostupné z: beck-online.cz.

WESTPHALOVÁ, Lenka a HOLÁ, Lenka. Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediaci. *Právní rozhledy*. 2019, roč. 27, č. 13, s. 470-477.

Internetové zdroje

COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 12 (2009), The right of the child to be heard* [online]. 20. července 2009, CRC/C/GC/12, [cit. 20. února 2024]. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/671444?v=pdf>.

COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 14 (2013), on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration* [online], 29. května 2013, CRC/C/GC/14, [cit. 11. června 2024]. Dostupné z: https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/gc/crc_c_gc_14_eng.pdf.

Důvodová zpráva k zákonu č. 202/2011 Sb., zákon o mediaci. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

Důvodová zpráva k zákonu č. 295/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

Family Mediation Council. *Code of Practice for Family Mediator* [online], 2018. bod. 6.6.1. [cit. 8. června 2024]. Dostupné z: <https://www.familymediationcouncil.org.uk/wp-content/uploads/2018/11/FMC-Code-of-Practice-v1.3-November-2018.pdf>.

FLOWERS, Nancy. *Compasito. Manual on Human Rights Education for Children* [online]. 2. vydání. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2009, s. 21. Dostupné z: <http://www.eycb.coe.int/compasito/pdf/Compasito%20EN.pdf>.

JÍLEK, Dalibor a kol. *Studie o právech dítěte: Implementace zkušeností dobré praxe ve vzdělávání v oblasti práv dětí ve Švýcarsku do podmínek ochrany práv dětí v České republice* [online]. Brno: Česko - britská, 2011. 282 s. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/ped/podzim2014/SP4MP_SPE3/um/Studie_o_pravech_ditete_-_Cesko-britska_o.p.s.pdf.

PIKALOVÁ, Iva Langer. *Dítě v mediaci* [online]. Právní prostor, 22. prosince 2023 [cit. 25. června 2024]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/dite-v-mediaci>.

TOMEŠOVÁ, Jana. *Výslech dítěte v soudním řízení* [online]. Právní prostor, 20. února 2020 [cit. 19. července 2024]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/vyslech-ditete-v-soudnim-rizeni#link->.

VÍTKOVÁ, Hana. Sandplay terapie: Hra v písku [online]. Holos blog, 24. října 2023 [cit. 26. června 2024]. Dostupné z: <https://www.holos.blog/post/sandplay-terapie-hra-v-p%C3%ADsku>.

VOICE OF THE CHILD DISPUTE RESOLUTION ADVISORY GROUP. Final Report of the Voice of the Child Dispute Resolution Advisory Group [online], 2015 [cit. 8. června 2024]. Dostupné z: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7f96cced915d74e33f75c9/voice-of-the-child-advisory-group-report.pdf>.

WINESTONE Jennifer. Best Interests and Little Voices: Child Participation in the Family Mediation Dialogue [online]. Mediate, 17 ledna 2015 [cit. 26. června 2024]. Dostupné z: <https://mediate.com/best-interests-and-little-voices-child-participation-in-the-family-mediation-dialogue/>.

Právní zdroje

Listina základních práv Evropské unie 202/02, Úř. věst. C 202, 7. června 2016, s. 389-405.

Nařízení Rady 2019/1111 ze dne 25. června 2019 o příslušnosti, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti a o mezinárodních únosech dětí, Úř. věst. L 178, 2. července 2019, s. 1-115.

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů.

Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb.m.s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.

Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb.m.s., o sjednání Úmluvy o styku s dětmi.

Výkladové stanovisko Ministerstva spravedlnosti ze dne 21. května 2019 k aplikaci ust. § 474 odst. 1 z.ř.s.

Vysvětlení k Listině základních práv 303/02, Úř. věst. C 303, 14. prosince 2007, s. 17-35.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03.

Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2009, sp. zn. II.ÚS 1945/08.

Nález Ústavního soudu ze dne 26. srpna 2010, sp. zn. III.ÚS 3007/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. ledna 2013, sp. zn. II. ÚS 4475/12.

Nález Ústavního soudu ze dne 11. listopadu 2013, sp. zn. I. 4609/12.

Nález Ústavního soudu ze dne 5. února 2014, sp. zn. II. ÚS 1116/13.

Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17.

Nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13.

Nález Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1708/14.

Nález Ústavního soudu ze dne 19. prosince 2017, sp. zn. II. ÚS 1931/17.

Nález Ústavního soudu ze dne 9. ledna 2018, sp. zn. IV. ÚS 3749/17.

Nález Ústavního soudu ze dne 10. dubna 2018, sp. zn. IV. ÚS 827/18.

Nález Ústavního soudu ze dne 8. října 2018, sp. zn. II. ÚS 725/2018.

Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2019, sp. zn. IV. ÚS 1002/19.

Nález Ústavního soudu ze dne 15. srpna 2022, sp. zn. II. ÚS 1626/22.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Levanda proti Ukrajině ze dne 27. ledna 2010, sp. zn. 7354/10.

Jiné zdroje

European code of conduct for mediators Evropské komise ze dne 2. července 2004.

TRÁVNÍČKOVÁ, Michaela. *Strategie participace dítěte v agendách Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí*. Brno: 2016 – 2020. 50 s.

Shrnutí

Práce se zabývá zapojením dítěte do mediace a soudního řízení. Cílem je provést analýzu a srovnání předností a limitů naplňování práva dítěte být slyšeno prostřednictvím mediace a soudního řízení. Práce zkoumá, od jakého věku je možné zapojit dítě do mediace a soudního řízení a jaké způsoby jsou používány pro participaci dítěte v mediaci a soudním řízení. V úvodních kapitolách je definována mediace a soudní řízení a zachycena právní úprava práva dítěte být slyšeno v kontextu české i zahraniční právní úpravy. Dále jsou podrobně popsány aspekty zvažované při zapojování dítěte a nejlepší zájem dítěte. Závěrem se práce věnuje jednotlivým způsobům zapojení, okamžiku zapojení dítěte do mediace, vhodnému prostředí pro zapojení i pomůckám, které lze používat. Dále práce popisuje odlišnosti a podobnosti při zapojování dítěte do mediace a soudního řízení a vzájemně je srovnává.

The abstract

This thesis examines the involvement of children in mediation and judicial proceedings. The aim is to analyse and compare the advantages and limitations of fulfilling the right of the child to be heard through mediation and judicial proceedings. The paper investigates the appropriate age for involving a child in mediation and judicial proceedings and the methods used for the child's participation in these processes. The initial chapters define mediation and judicial proceedings, capturing the legal framework of the child's right to be heard in both Czech and international contexts. Additionally, the paper details the aspects considered when involving a child and the child's best interests. In conclusion, the thesis addresses the various involvement methods, the timing of the child's involvement in mediation, the suitable environment for participation, and the tools that can be utilised. Furthermore, the thesis describes and compares the differences and similarities in involving a child in mediation and judicial proceedings.

Klíčová slova

Mediace, rodinná mediace, soudní řízení, dítě, participace dítěte, právo dítěte být slyšeno, vyspělost a věk dítěte, zapojení dítěte, zjišťování názoru dítěte.

Keywords

Mediation, family mediation, judicial proceedings, child, child participation, the right of the child to be heard, child's maturity and age, child's involvement, ascertainment of the child's opinion.